

OS NOTARIOS E A LINGUA NOS COMEZOS DA ESCRITA DOCUMENTAL EN GALEGO

Ramón Lorenzo

Instituto da Lingua Galega (USC)

1. Como contribución a este Simposio decidín facer unha edición e un comentario lingüístico de dezaseis documentos de Montederramo¹, que van de 1257 a 1264 e que rematan todos con fórmulas diferentes, mais sempre co mesmo notario: “Pedro Guñcáluez, que a fez” 1.18, “P. G., notario, que a escriuío” 2.17, “P. G., notario, la iscriuío” 6.16, “Eu, P. G., que la iscriuj et meu sinal y faço” 7.14-15, “P. G. qui notuit” 3.15, 4.21, 5.16, “Eu, P. Guñcáluez, notariu de Caldelas, que a fige et meu sinno hi pugi” 8.22-23, 9.22, “Eu, P. Guñcáluez, notariu público / ppúblico de Caldelas / Caldelas, que esta carta fige e meu sinal hi fige” 15.13-14, 16.15-17 e outros cinco que o notario manda escribir a “Johán Eanes” 10.10-11, 11.11-12, 12.12-13, 13.13-14, 14.15-17. De todos eles levan un sinal, máis ou menos idéntico, os números 7, 8, 9, 14, 15 e 16 e no número 4 aparece ó final unha man e o antebrazo. Nun principio podemos pensar que se trata do mesmo notario, mais unha análise da letra dos diferentes textos fai ver que os documentos foron escritos por diversas mans. Alén dos que puido escribir el directamente, hai outros que mandou escribir e por iso, aínda que sempre resulta problemático tratar de facer unha distinción entre os textos pola maneira como foron escritos, aventureime a facer a seguinte distribución. Parece que unha man escribiu tres documentos de 1257 (números 1-3), dúas mans diferentes escribiron dous de 1258 (números 4, 5), unha cuarta man escribiu dous de 1259 (números 6, 7), unha quinta escribiu unha carta partida por abc de 1260 (números 8, 9), unha sexta escribiu catro documentos de 1259 e un de 1263 (números 10-14) e, finalmente, unha sétima man escribiu dous documentos de 1264 (números 15, 16). Sexa certa ou non esta distribución, estes textos sérvennos para ver como se ía desenvolvendo a lingua a mediados do século XIII.

1. Todos eles pertencen á *Colección de documentos do mosteiro de Montederramo*, de próxima publicación (Lorenzo/Pérez [no prelo]).

2. As características destes documentos corresponden ás que se dan noutros textos galegos da mesma época. Estamos ante textos dos inicios da escrita sistemática en romance e por iso os escribáns e notarios aínda non están totalmente familiarizados coa nova situación e utilizan unha lingua con frecuentes latinismos, inclusive con frases nesta lingua, e con numerosas palabras que presentan un vocalismo ou grupos consonánticos non correspondentes ó romance. No presente comentario analizarei primeiramente as principais características gráficas, fonéticas e morfosintácticas dos documentos, despois referireime ós antropónimos e topónimos que conteñen e rematarei coa indicación das expresións latinas e latinizantes que inclúen.

3. GRAFÍA

A grafía destes documentos é idéntica á doutros textos galegos da mesma época.

3.1. Grafía de /i/. O normal é a grafía con *i*, como en *Agüín* 8.21, *auo-encia* 6.4, *bispo* 3.10, *britar* 10.6, *Cima de Uila* 15.3-4, *Diagu* 15.13, *escriuir* 14.16, *filla* 5.2, *fillo* 4.18, *fillos* 3.2, *iscriuío* 2.17, 6.16, 10.10, 11.11, 12.13, 13.13, *iuíz* 5.13, *juíz* 8.20, 9.20, *Martín* 6.13, 10.8,10, 13.10,12, *mía* 2.2,5, 4.2,8, 7.6, 8.4, 9.4, 16.3, *notario* 2.17, *notariu* 8.22, 9.22, 15.13, 16.16, *per-teñcias* 12.6, *precio* 1.9(2), 3.6, 4.7(2), 5.6(2), 6.6, *preçio* 7.5, *prior* 4.15, *Rrauioso* 4.5, *Ualderriquia* 5.14, *uirem* 6.1, *virem* 7.1, *uiron* 1.17, *uirom* 2.16, etc. Pero hai bastantes casos de *j* e *y*. A grafía *j* podémola ver en *abrijl* 14.9, *Agijn* 5.14, 9.21, 16.15, *Aguijm* 3.2,4, *Aguijn* 7.5,13, 13.12, 14.14, *Domjnga* 3.3, 15.1, *Domjngez* 10.10, 11.10, 12.12, 13.13, 15.11, *Domjngo* 3.13, 8.20, 9.20, *Fijz* 6.15, *iscriuuj* 7.15, *jno* 2.9, *Martjn* 4.17, 11.8,10, 12.10,12, 15.12(2), *mja* 16.9, *mjas* 16.10, *mijsmo* 1.8, *mjn* 2.5, 8.9,15(2), 9.9,14,15, *preçjo* 6.5, *Rjuu* 1.7, *Samartjno* 4.17, *Sancij* 15.13(2), *ujrem* 4.1, *ujron* 3.15 e inclusive en *fuj* 14.16 e *mujtos* 1.17, 3.15, 4.20, 6.15.

3.1.1. A grafía *y* é moi frecuente como segundo elemento dun ditongo, como en *Pay* 2.14(2), 10.9, 11.9, 12.11, *uay* 1.6, *vay* 1.7, *a pateyro* 2.14, *Carreyra* 3.13, *carreyra* 11.5, *caualeyro* 1.15, 5.15, *celareyro* 4.16, *comparey* 4.5, *dereytos* 16.6, *dereyturas* 9.10, *ferreyro* 2.14, *feureyro* 5.9, 8.2, *feyta* 15.7, *ffrey* 4.3, 6.3, 7.3, 10.3, 11.3, 12.3, 13.3, *leyra* 4.5, *mandey* 14.16, *meyrino* 1.13, 8.18, *moesteyro* 2.4, *peyte* 5.8, *queyra* 1.10, 2.8, 3.8, 4.10, 5.8, 6.7, 7.8, 10.6, 11.6, 12.9, 13.6, 14.8, *Queyroga* 4.19, *rey* 2.10, 3.8,10, 5.8, 6.10, 7.10, 8.16, 9.16, 13.8, 14.10, 15.8, 16.10, *rrey* 1.11, 2.9, 4.11,13, 5.10, 12.10, 15.6,10, 16.11, *rreynando* 2.10, *rreynaua* 15.8, 16.10, *reynos* 5.10, 7.10, 14.10, *rigeyro* 1.6, *Ueyga* 4.20, *Uiuéyz* 5.13, 6.13, *Uiuéy[z]* 8.21, *Boys* 12.7, 14.6, *foy* 1.4, 8.5,

14.2, *Rrogidoyro* 12.8, 14.5, *muytos* 2.16 e *Rruy* 4.19. Con todo, hai que indicar que nalgúns casos aparece *i* como segundo elemento, como en *Carpen-teiro* 8.6, 9.6, *Correicas* 8.22, 9.21, *dereituras* 8.10, *feureiro* 9.2, *meirino* 2.12, 3.11, 4.14, 5.12, 6.11, 7.12, 9.18, 13.9, *moesteiro* 8.3,5,11,12,14, 9.3,5,11,14, *Moreira* 16.13, *mosteiro* 16.4,6, *pedreiro* 8.7, 9.7, *peite* 8.13, 9.13, 15.6, *preito* 2.4, 4.8, 8.13, 9.13, *queira* 15.6, *rreinaua* 8.16, 9.16, *Sueiro* 16.12, *Bois* 14.3, *foi* 9.5 e *fui* 5.5. Por outra banda, a grafía *y* aparece na forma medieval *y* 7.15 ou *hy* 14.17, xunto a *hi* 8.23, 9.22, 15.14, 16.17, chega a casos de vogais en hiato, como en *oyrom* 2.17, 4.20 ou *oyron* 1.18, 3.15, 5.16, 6.16, e ocasionalmente tamén en *byspo* 1.12, 2.11. Ademais, é a grafía normal para a primitiva semiconsoante intervocálica en *alfayat* 14.15, *mayor* 1.13, 2.12, 3.11, 4.14, 5.12 e *juyo* 4.12, que alterna con *juio* 15.8. Desenvolvin con *y* a palabra *moyos* 16.7,8.

3.2. Para a representación do /λ/ alternan *ll* e *l*. Aparece *ll* en *Abbellom* 6.13, *Allariz* 14.13, *Anllo* 10.9, 11.9, 12.11, *Caruallos* 12.5, *filla* 5.2, 14.2, *fillas* 13.2, *fillo* 4.18, 14.3, *fillos* 3.2, 4.3, 5.5, 13.2, *Jullão* 10.2, *muller* 7.6, 10.2, 11.2, 12.2, 14.2. Aparece *l* en *alêa* 3.7, *alena* 2.8, *melor* 15.7 e *muler* 2.2,5, 4.2, 5.5, 8.6, 9.6, 16.3.

3.3. Tamén alternan *l* e *ll* para representar /l/, se ben é moito máis usual *l*, como vemos en *alo* 1.7, 2.3,6(2), 4.9, 6.3, 10.3, 11.3, 12.4, 13.3, 14.4, *alos* 12.5, *aqueles* 2.5, *Bertólez* 3.14, *Caldelas* 1.12, 2.11, 3.11, 4.14, 5.11, 6.11,12, 7.11, 8.3,17,20,22, 9.3,17,20,22, 13.9, 14.11,16, 16.16, *Canpelo* 1.16, *capelán* 1.16, 2.15-16, *Castela* 14.10, *Castrelo* 2.3, *caualeyro* 1.15, 5.15, *Cela* 14.13, *celareyro* 4.16, *dámosuola* 5.6, *daquel* 4.4, *daquela* 5.7, *därenlos* 16.7-8, *defendermola* 1.10, *del* 2.9, 3.8, 4.11, 5.8, 12.10, 15.6,10, 16.11, *dela* 4.9, 11.4, *delo* 16.8, *ela* 6.8, 13.7, *eles* 8.9, 9.9, *Galiza* 1.13, 2.12, 3.11, 4.15, 5.12, 6.11, 7.12, 13.10, 14.12, *mil* 14.9, *pela* 11.5, *pelo* 1.5,6, *pilitero* 14.15, *prelado* 1.14,15, 6.14, *quales* 7.5, *sobre* 5.3, *ssobrelo* 14.5, *tódoslos* 8.2, 9.2, *Ual do Nero* 16.12, *Ualderriquia* 5.14, *vila* 2.4, 4.6, 7.4, *Uila* 12.5, 15.4 e *uola* 7.8, 12.8, 14.8. Casos de *ll* en posición intervocálica aparecen en *Castella* 8.16, 9.16, 15.9, 16.10-11, *Caldellas* 15.13-14, *Galliza* 8.18, 9.18, 15.10, 16.12 e *uolla* 15.6; en posición final de palabra en *mill* 6.9, 13.14; en posición implosiva interna en *Calldelas* 15.9 e en posición inicial en *lla* 4.8 e *llo* 4.20.

3.4. Para a representación do /ɲ/ alternan, como é normal nos textos galegos, *n* e *ñ*. Temos *n* en *conoçada* 1.1, 2.1, 3.1, 4.1, 6.1, 7.1, 13.1, 14.1, *conuçada* 8.2, 9.2, 15.1, 16.1, *dineros* 1.17, *Johanino* 15.11, *Marina* 1.3, 3.3, 5.2,4, 6.2, 7.7, 14.2, *Martino* 2.13, *meirino* 2.12, 3.11, 4.14, 5.12, 6.11, 7.12, 9.18, 13.9, *meyrino* 1.13, 8.18, *Muozino* 10.8, 11.9, 12.11, *Samartino* 1.15, 8.19, 9.19, *Samartjno* 4.17, *tena* 8.10, 9.10 e *Uinas* 15.12. Temos *ñ* en *Caño-to* 13.12, *coñoçencia* 2.7, *Mariña* 8.6, 9.6, 15.2, *Martiño* 12.3, *teña* 4.8, *teña-mos* 2.4, *uiña* 13.4 e *Viñas* 11.2.

3.5. Consoante nasal *n*. En posición final de palabra aparece unha consoante nasal plena que se pode representar graficamente por *n*, *m* ou por un trazo sobre a vogal anterior, o que levou a moitos investigadores a afirmar arbitrariamente que non existe a pronuncia /n/ e que só temos unha vogal nasal. A grafía con *n* está en *Agiin* 8.21, *Agijn* 9.21, 16.15, *ben* 1.9, 3.6, 4.7, 5.7, 6.6, 7.5, 10.5, 11.6, 12.7, 13.5, *därenlos* 16.7-8, *don* 1.8,11, 2.10, 3.10, 4.13, 5.10,14, 6.10, 7.6,10, 13.8, 14.10, *en* 1.11,12,13, 2.3,4,6,7,10(2),11,12, 3.4,8,9,10(2),11, 4.4,5,6,8,11(2),12,13(2),14, 5.8,9(2),10,11,12, 6.4,10(2),11, 7.8,10,12, 8.4,9,10,11,13,16(3),17,18, 9.4,9,10,11,13,16(4),18, 10.4,6,7, 12.5,7,9, 13.4,8(2),9,14, 14.6,8,10(3),11,12, 15.3,4,6,7,8(2),9,10, 16.4,10(2),11(2), *fiqen* 2.5, *Martín* 1.14, 6.13, 10.8, *oyron* 1.18, *San* 16.15, *un* 2.2, 14.9 e *ueñç ón* 1.4. Con *m* aparecen *Abbellom* 6.13, *Aguijm* 3.2,4, *atem* 16.8, *díam* 16.6, *dom* 16.7, *fiquem* 9.10, *oyrom* 2.17, 4.20, *quem* 8.13, 9.13, *quitaqm* 14.3, *tem* 8.7, 9.7, *uenciom* 10.2, *virem* 3.1 e *uirom* 4.20. Tendo en conta a alternancia da grafía, nos casos en que aparece un trazo sobre a vogal, unhas veces transcribín a consoante nasal como *n* e outras como *m*. Puxen *n* en *Agijn* 5.14, *Aguijn* 7.5,13, 13.12, 14.14, *algún* 1.10, 2.7, 3.7, 4.10, 5.7, 6.7, 7.7, 10.6, 11.6, 12.9, 13.6, 14.7, 15.5, 16.8, *ben* 15.5, *capelán* 1.16, 2.15-16, *con* 3.2, 6.2,8, 7.2,6, 10.2, 11.2, 12.2,5, 13.2(2),7, 14.2,3, *cun* 8.9,14,15, 9.9,14,15, 16.3,5, *don* 1.12,13(2), 2.11(2),12,13(2), 3.5,10,11,12, 4.3,13,14,15(2), 5.11(2),12, 6.3,10,11(2), 7.3,11(2),12, 8.16,17(2),18, 9.16,17,18, 10.2,3,8, 11.3, 12.3, 13.3,9(2),10(2), 14.4,11(2),12, 15.8,9,10, *dun* 13.4, *foron* 1.14, 2.13, 3.12, 5.12, 6.12, 7.12, 8.18, 9.18, 10.8, 11.8, 12.10, 13.10, 14.12, 16.12, *forun* 15.11, *in* 4.8,9, 12.5, *Joáhn* 15.2, *Leborín* 11.4, *León* 8.16, 9.16, 14.10, 15.8, 16.10, *Martín* 10.10, 13.10,12, *Martjn* 4.17, 11.8,10, 12.10,12, 15.12(2), *Meén* 5.15, *mjn* 2.5, 8.9,15(2), 9.9,14,15, *oyron* 3.15, 5.16, 6.16, *pan* 2.7, *San* 13.11, *uençón* 3.4, 4.3, 5.2, 7.2, *uençón* 6.2-3, *uiron* 1.17, 5.16, 6.15, *ujron* 3.15 e tamén en *do[n]* 9.17, 15.9. Puxen *m* en *agam* 8.8, 9.8, *comuem* 16.6, *dizem* 12.8, *dom* 16.2,10,11,12, *uenciom* 11.3, 12.3, *uenç* m 13.3, *uirem* 1.2, 2.1, 6.1, 8.3, 9.3, 13.1, *virem* 7.1, 14.1, 15.1, 16.2, *ujrem* 4.1, *uirom* 2.16 e en *fi-que[m]* 8.11.

3.5.1. En posición interna volve darse a alternancia na representación do /n/, mesmo ante *p* ou *b*, pois temos *n* en *anbos* 2.5, *anparados* 16.10, *anparar* 8.14, 9.14 e *senpre* 1.10, 6.8, 11.7, 13.7; *m* en *dezembro* 16.1, *ensembra* 16.2-3, *sempre* 3.9, 8.8,14, 9.8,14, 16.3-4,9, así como en *cemteo* 16.7, *comuem* 16.6, *damme* 9.9 e *demamdar* 16.9. Abundan tamén outras palabras que teñen *n*, como *Affonso* 7.12, 16.10, *Afonso* 1.11,13, 2.12, 3.11, 4.14, 6.10, 8.18, 13.9, 15.10, *Alfonso* 13.8, 15.8, *Alfonso* 8.16, 9.16,18, *andados* 8.2, 9.1-2, 16.1, *Andreu* 14.12,14, 15.10, 16.12,15, *defender* 8.12, 9.12, *defendérmola* 1.10, *endelahrtado* 15.10, 16.11, *Gonç luo* 1.14, *presentes* 2.12-13, 3.12, 4.15, 6.12, 7.12, 8.19, 9.19, 10.8, 11.8, 12.10, 13.10, 14.12, 15.10, 16.12, *Sancho*

16.13, *Sancij* 15.13(2), *Senra* 8.4, 9.4, *Senrra* 6.4, 10.4, *teendo* 9.17, *vendemos* 15.2 e *uendemos* 15.4. Por iso transcribín con *n* casos como *Affonso* 14.10,11, *Afonso* 2.10, 3.10, 4.13, 5.10,11, 6.11, *Alfonso* 7.10, *Andreu* 3.14, 4.18, 5.2,14, 7.2,6, *Anllo* 10.9, 11.9, 12.11, *conuento* 3.5, 4.4, 6.3, *Domjngo* 8.20, 9.20, *mandado* 12.13, *Méndez* 16.12, *Monte* 1.8, 2.3,6,13, 3.5, 8.4, 9.3, 16.4,6, *Ponte* 16.8, *Sancho* 4.15,16, 5.15, etc. e tamén *anpararuos* 6.8, 11.7, 13.7, *Canba* 4.19, 6.15, 10.10, 11.10, 12.12, 13.13, *Canbade* 8.19, 9.19, *Canpelo* 1.16, *conpla* 6.4-5, 10.4, *conpramos* 7.7 e *Lanpaq* 4.2. Transcribín con *m* as palabras *damme* 8.9, *nouembrio* 7.9 e *setembro* 2.10.

3.6. Grafía *qua-*. É moi frecuente que os textos medievais utilicen a grafía latinizante *qua-*, que nalgúns zonas de Galicia se pronunciaba [kwa] e na maior parte do territorio [ka]. No textos medievais pode aparecer a grafía con *c*, mais é minoritaria. Temos *qu-* en *quaes* 15.5, *quales* 7.5, *quanta* 3.4, 4.6, 6.4, 7.4,7, 10.4, 11.4, 12.4,7, 15.2, *quanto* 8.12, 9.12, *quantos* 1.2, 2.1, 3.1, 4.1, 6.1, 7.1, 13.1, 14.1, 15.1, 16.2 e *quarta* 4.9. Tamén chega a aparecer en casos de [ko], como en *Quoto* 1.5,16 'Coto'.

3.7. Grafía con *b*. Como en latín o *b* deixara de pronunciarse, o máis frecuente é que as palabras que a levaban nesta lingua aparezan sen ela en romance, aínda que hai casos de conservación. Nos nosos documentos falta na palabra *ome* 1.10,17, 2.7,15, 3.7, 4.10, 5.7, 6.7, 7.8, 10.6, 11.6, 12.9, 13.6,11, 14.7, 15.6, 16.9, *omes* 8.2, 9.2 e alterna en *berdade* 1.4, 2.3, 3.4, 4.6,11, 5.2,7,9, 6.4, 7.4,7,8, 10.4, 11.4, 12.4,7,9, 13.6, 14.5,8, 15.2-3,7 ou *erdade* 8.4,8(2),14, 9.4,8(2),14, 11.6. Tamén pode aparecer en palabras que non tiñan *b* en latín, como en *bi* 8.23, 9.22, 15.14, 16.17 e *by* 14.17, xunto a *y* 7.15.

3.8. Cf. as grafías para /b/ e /β/ (§ 6.1, 6.1.1), /z/ (§ 6.2.1), /ts/ (§ 6.2.2), /z/ e /s/ (§ 6.2.3).

3.9. Trazos superfluos por grafía latinizante. Algo moi usual en determinadas palabras é que, por grafía latinizante, leven frecuentemente un trazo sobreposto sen ningún valor fonético. Ocorre isto en *anō* 14.9, *anōs* 6.9, 13.14, 16.1, *donā* 16.3, *mill* 6.9, 13.14, *omē* 2.7,15, 3.7, 4.10, 5.7, 6.7, 7.8, 10.6, 11.6, 12.9, 13.6,11, 14.7, 15.6, 16.9 ou *San̄chio* 16.13, formas que alternan con outras que non levan ningún trazo, como *ano* 2.7, 16.7, *como* 1.6(2),7, 11.5, *dona* 2.2, *mil* 14.9, *ome* 1.10,17 e *omes* 8.2, 9.2.

4. ABREVIATURAS

4.1. Nos textos podemos achar abreviaturas latinizantes, como ocorre en *Santisso* (escrito *sc̄isso*) 1.5, *Santa* (escrito *sc̄a*) 5.4 ou *Santiago* (escrito *scīago*) 7.14. Polo contrario, en contra do que ocorre na maior parte dos textos medievais, que utilizan con enorme frecuencia a abreviatura *dc̄o*, *dc̄a* para *dito*,

dita, cos plurais correspondentes, nos nosos textos aparecen as formas plenas, ben coa forma latina, como en *dicto* 8.5, 12.8, *dictos* 2.5, *dicta* 7.6, ben coa forma galega *dito* 9.5,12, ben cunha forma medio romance *ditu* 8.11,12, 9.11, 15.3 ou cunha forma que utiliza a abreviatura⁹, que en latín equivale a *us* e que en romance se tomou para representar *os*, que foi a lectura que adoptei en *ditos* 8.11, 9.11, se ben neste caso, tendo en conta a alternancia *dito* / *ditu* do notario, tamén se podería interpretar como *ditus*.

4.2. Outras abreviaturas dignas de mención son a utilización da abreviatura correspondente a *per* co valor de *pre* en *sempre* 8.8,14, 9.8,14, 16.3-4,9, a abreviatura que corresponde a *que* co valor de *qu* en $\overline{qe} = que$ 16.6 e as formas $\overline{an} = ante$ 6.9 e $\overline{vn} = vnde$ 11.5. A abreviatura parecida a un *g* transcribina como *con* en 1.2, 2.2, 4.2(2), 5.2, 12.2, *conparey* 4.5, *conpramos* 7.7 e *conuento* 1.8, 7.3.

4.3. Alén de todo isto, tamén é moi importante o uso de abreviaturas desaxustadas, particularidade que se dá con relativa frecuencia nos apelidos. Cando estes aparecen desenvolvidos, presentan, en xeral, a forma romance, mais cando están abreviados, adoptan moitas veces unha grafía latinizante que debe desenvolverse pola forma romance correspondente. Temos isto en $\overline{iobs} = Eanes$ 1.15, 2.14,15, 3.13,14, 4.18, 6.2,14,15, 7.13, 10.9,10, 11.9,11, 12.11,12, 13.12,13, 14.14,16, $\overline{ioabs} = Eanes$ 16.15(2) ou $\overline{joabs} = Eanes$ 8.6,21, 9.6,21; $\overline{ulsqz} = Uaásquez$ 10.9, 11.9-10, 12.11 ou $\overline{ulqz} = Uaásquez$ 14.12,14 e $\overline{plz} = Páez$ 10.2, 14.15. As formas plenas romances podémolas ver en *Eanes* 1.12,16, 4.2,8,16, 5.15, 8.19, 9.19, *Páez* 4.5, 6.13, *Uaásquez* 1.3,5, 5.13 e *Vaásquez* 4.2, 8.20-21, 9.20. Respectei as formas *Jobane* 3.5, 6.3, 7.3, 12.2-3, *Johane* 13.3, *Johanino* 15.11 e *Joábn* 15.2.

4.4. Unha dúbida preséntanola o adxectivo *público*, que aparece escrito de varias maneiras: \overline{pblicu} , transcrito como *públicu* 15.13, \overline{ppublu} , transcrito como *ppúblicu* 16.16, e \overline{pplico} , que podería considerarse grafía desaxustada e lerse *público*, pero que, tendo en conta que en textos latino-medievais aparece *puplicus*, resolvín como *púplico* en 14.15.

5. PARTICULARIDADES FONÉTICAS NO VOCALISMO

Empezarei por referirme ás alternancias que se dan entre determinadas vogais.

5.1. En primeiro lugar atopámo-la alternancia entre *e/i* en casos en que lles corresponde normalmente *e*, particularidade que se dá con bastante frecuencia nos primeiros textos. O normal é que apareza a vogal *e*, que podemos ver, por exemplo, en *derecto* 4.10, 6.8, 11.7, *dereituras* 8.10, *dereytos*

16.6, *dereyturas* 9.10, *desto* 3.6, *Eanes* (véxase § 4.3), *en* (véxase § 3.5), *endeantado* 14.11-12, 15.10, 16.11, *eno* 5.9, 8.5,7, 9.5,7, *esto* 1.7, 8.7, 9.7, *fige* 8.22, 9.22, 15.14(2), 16.16,17, *Gunã luez* 1.18, 2.17, 3.15, 4.19,21, 5.3,16 6.16, 7.13,14, 10.11, 11.11, 12.13, 13.14, 14.7,15, *Guncáluez* 8.22, 9.22, 15.13, 16.16, *nomeado* 1.5,9, 3.6, 4.7, 5.6, 7.5, 15.5, *nomẽado* 6.6, 10.5, 11.5, 12.6, 13.5, 14.5, *parte* 1.6, *Rrodríguez* 5.15, 13.2,11, 14.13, *se* 1.10, 2.7, 3.7, 4.10, 6.7, 7.7, 10.6, 11.6, 12.8, 13.6, 14.7, 15.5, *Triues* 8.9,17, 9.9,17, *uener* 1.10, 2.7, 3.7, 4.10, 5.8, 6.7, 7.8, 10.6, 11.6, 12.9, 13.6, 14.7, *vẽer* 15.6. Tendo en conta isto transcribín con *e* *Domjngez* 15.11 e *Rodríguez* 14.14. Inclusive chega a aparecer *e* por *i* en *Carpenteiro* 8.6, 9.6.

5.1.1. Xunto a estes casos, hai outros nos que por latinismo ou por imprecisión se escribe *i* en lugar de *e*, como en *in* 4.8,9, 12.5, *inno* 4.12, *jno* 2.9, *iscriuj* 7.15, *iscriuío* 2.17, 6.16, 10.10, 11.11, 12.13, 13.13, *pilitero* 14.15, *rigeyro* 1.6, *Rodrígiz* 8.21, 9.21, 15.11, 16.3, *si* 5.7. Algunhas outras formas con *i* poden deberse a esta mesma circunstancia, pero posiblemente se deban ó feito de que no galego medieval é frecuente a alternancia entre as dúas vogais nalgunhas palabras. Isto pode valernos para *arcidiãgõ* 1.12, *díam* 16.6, *mijsmo* 1.8, *pugi* 8.23, 9.22 e, especialmente, para *escriuir* 14.16 e *recibimos* 15.4, que son as formas que se impuxeron no galego.

5.2. En segundo lugar témo-la alternancia *o/u* en posición final. O normal neste caso é que apareza *-o*, que é a terminación normal en romance, e por iso atopamos nos nosos textos as formas *Affonso* 7.12, 14.10,11, 16.10, *Afonso* 1.11,13, 2.10,12, 3.10,11, 4.13,14, 5.10,11, 6.10,11, 8.18, 13.9, 15.10, *ago* 9.4, *aio* 4.6, 7.4, *Alfonso* 7.10, 13.8, 15.8, *alo* 1.7, 2.3,6(2), 4.9, 6.3, 10.3, 11.3, 12.4, 13.3, 14.4, *Anllo* 10.9, 11.9, 12.11, 14.9, 16.7, *ao* 1.8, 3.5, 8.3, 9.3, 16.6, *arcidiãgõ* 1.12, *auoo* 5.4, *bispo* 3.10, 4.13, 5.11, 6.10, 7.11, 13.8, 14.11, *byspo* 1.12, 2.11, *Burgo* 1.15, 2.14,16(2), 6.13, 13.12, *Candaendo* 6.14(2), *Canpelo* 1.16, *Cañoto* 13.12, *q pateyro* 2.14, *capto* 5.8, *Carpenteiro* 8.6, 9.6, *Castrelo* 2.3, *caualeyro* 1.15, 5.15, *celareyro* 4.16, *cemteo* 16.7, *clérigo* 1.16, 6.15, 10.9(2),10, 11.9,10(2), 12.11(2), *como* 1.6(2),7, 11.5, *conuento* 1.8, 3.5, 4.4, 6.3, 7.3, 10.3, 11.3, 12.4, 13.3, 14.4, *copto* 3.8, 10.6, 12.9, 14.8, *couto* 8.13, 9.13, 15.6, *delo* 16.8, *derecto* 4.10, 6.8, 11.7, *desto* 3.6, *deuo* 8.12,14, 9.11,13, *dezembro* 16.1, *dicto* 8.5, 12.8, *dito* 9.5,12, *do* 1.6,17, 2.15, 5.2, 8.2, 9.2, 13.11, 16.5,12, *Domjngo* 3.13, 8.20, 9.20, *dublo* 5.9, *endeantado* 14.11-12, 15.10, 16.11, *eno* 5.9, 8.5,7, 9.5,7, *esto* 1.7, 8.7, 9.7, *Exertedo* 1.6, *faço* 7.15, *ferreyro* 2.14, *feureyro* 9.2, *feureyro* 5.9, 8.2, *fezo* 14.17, *fillo* 4.18, 14.3, *Gonçaluo* 1.14, *inno* 4.12, *jno* 2.9, *Johanino* 15.11, *juio* 15.8, *Jullão* 10.2, *juyo* 4.12, *lo* 6.15, *llo* 4.20, *Lourenç* 13.11, *maldito* 2.8, *mandado* 10.11, 11.11, 12.13, 13.13, *marcio* 10.7, 11.8, 13.8, *marido* 7.2, *Martino* 2.13, *Martiño* 12.3, *meirino* 2.12, 3.11, 4.14, 5.12, 6.11, 7.12, 9.18, 13.9, *meyrino*

1.13, 8.18, *meo* 1.9, *mijsmo* 1.8, *moesteiro* 8.3,5,11,12,14, 9.3,5,11,12,14, *moestero* 2.3,6,7, 4.9, *moesteyro* 2.4, *mosteiro* 16.4,6, *Mouro* 2.15, 15.12, *moro* 4.4, *Muozino* 10.8, 11.9, 12.11, *Nero* 16.12, *no* 10.7, 11.8, *nomẽado* 6.6, 10.5, 11.5, 12.6, 13.5, 14.5, *nomeado* 1.5,9, 3.6, 4.7, 5.6, 7.5, 15.5, *nosso* 16.4, *notario* 2.17, 6.16, 10.11, 11.12, 12.13, 13.14, 14.7,15, *nouembrio* 7.9, *outro* 2.4, 4.11, *pago* 1.17, *pasamento* 2.4-5, 8.10, 9.10, *patrimonio* 7.4, *pedreiro* 8.7, 9.7, *pelo* 1.5,6, *pilitero* 14.15, *porto* 1.7, *preçio* 7.5, 10.5, 11.5, *precio* 1.9(2), 3.6, 4.7(2), 5.6(2), 6.6, 12.6(2),8, 13.5(2), *preçjo* 6.5, *preç* 10.5, *preco* 15.4, *preito* 2.4, 4.8, 8.13, 9.13, *prelado* 1.14,15, 6.14, *púplico* 14.15, *quanto* 8.12, 9.12, *quito* 8.6, 9.6, *Quoto* 1.5,16, *Ramo* 8.4, 9.4, 16.4, *Rramo* 1.8, 2.3,6,13, 3.5, 4.4, 6.3, 7.3,6, 10.3, 11.3, 12.4, 13.3, 14.4, *Rrauioso* 4.5, *rregnando* 1.11, 3.10, 4.13, 6.10, 7.10, 13.8, 14.10, *rrenando* 5.10, *rreynando* 2.10, *rigeyro* 1.6, *Samartino* 1.15, 8.19, 9.19, *Samartjno* 4.17, *Sanchio* 16.13, *Sancho* 4.15,16, 5.15, *Santiago* 7.14, *Santisso* 1.5, *setembro* 2.10, *signo* 5.4, 6.5, *sinno* 8.23, 9.22, 16.5, *sino* 15.3, *Sismiro* 13.4, *ssóbrelo* 14.5, *sogro* 5.4, *Souto* 5.2, *souto* 13.4, *Sueiro* 16.12, *teendo* 8.17, 9.17, 15.9, *tenendo* 1.12, 2.11, 3.11, 4.14, 5.11, 6.11, 7.11, 13.9, 14.11, *todo* 1.7, 8.7,18, 9.7,18, *Vaasco* 3.12, 4.16, 5.14, 8.21, 9.21, 13.11, 14.13, 16.13, *viso* 1.5. Tamén seguido do pronomes en *quítoa* 8.4, 9.4 e *renúincoa* 8.4, 9.4.

5.2.1. Por outra banda, cando temos -os en posición final hai moitos casos coa terminación propia romance, como vemos en *alos* 12.5, *andados* 8.2, 9.1-2, 16.1, *anos* 6.9, 13.14, 16.1, *anparados* 16.10, *anpararuos* 6.8, 11.7, 13.7, *auemos* 10.4, 11.4, 13.4, *Caruallos* 12.5, *därenlos* 16.7-8, *dictos* 2.5, *dos* 1.17, *fillos* 3.2, 5.5, 13.2, *mujtos* 1.17, 3.15, 4.20, 6.15, *muytos* 2.16, *os* 8.10, 9.10, *outros* 1.17, 2.16, 3.14, 4.20, 5.15, 6.15, *pagados* 1.9, 3.6, 5.7, 15.5, *quantos* 1.2, 2.1, 3.1, 4.1, 6.1, 7.1, 13.1, 14.1, 15.1, 16.2, *quitos* 5.7, *regnos* 1.11, 2.11, *reynos* 14.10, *todos* 1.11, 2.11, 4.13, 5.10, 6.10, *tódoslos* 8.2, 9.2, *uos* 14.5,6,7. Por esta razón, cando nos manuscritos se usa a abreviatura ^o, decidín transcribila por *os* en *ambos* 2.5, *auemos* 1.4, 2.3, 3.4, 5.3, 6.4, 12.5,7, 13.4, 15.3, *auiamos* 16.4, *conpramos* 7.7, *damos* 2.2, 7.6, 16.3, *dámosuola* 5.6, *darmos* 2.6, *demandauamos* 14.5, *dereytos* 16.6, *dineros* 1.17, *ditos* 8.11, 9.11, *fazemos* 3.3, 4.3, 5.2, 10.2, *ffazemos* 1.3-4, 6.2, 7.2, 11.2, 12.3, 13.2, 14.3, *fillos* 4.3, *mandamos* 14.6, *outorgamos* 16.3, *pagados* 4.7, 6.6, 7.5-6, 10.5-6, 11.6, 12.7, 13.6, *Pedrouços* 7.14, *recibimos* 15.4, *regnos* 3.10, 4.13, 6.10, 13.8, *reynos* 5.10, 7.10, *somos* 1.9, 3.6, 5.7, 15.5, *sumos* 6.6, 7.5, 10.5, 11.6, 12.7, 13.5, *teñamos* 2.4, *todos* 7.10, 13.8, 14.10, *uendemos* 12.8, 15.4 e *vendemos* 1.7, 15.2.

5.2.2. Agora ben, igual que ocorre noutros moitos textos dos primeiros tempos, é bastante frecuente que apareza a grafía con -u en posición final, o que mostra a inseguridade gráfica dos escribas e a tendencia a seguir escribindo coa terminación propia do latín, mesmo cando en latín remataba en -o

a palabra. Son os seguintes casos: *agu* 8.4, *Alfonso* 8.16, 9.16,18, *asusu* 11.4,5, *bispu* 15.9, *Burgu* 4.17, 16.8, *clérigu* 15.12, 16.13,14,15, *desusu* 8.5, 9.5, 12.8, *dessusu* 8.12, 9.12, *Diagu* 15.13, *ditu* 8.11,12, 9.11, 15.3, *du* 1.15, 2.14,16(2), 4.17, 6.13, *Múogu* 4.16-17, *nossu* 1.4, 14.3, *nosu* 2.6, *notariu* 8.22, 9.22, 15.13, 16.16, *públicu* 15.13, *ppúblicu* 16.16, *Rjuu* 1.7, *Rodrigo* 15.9-10 e *San Gurgu* 16.15. Esta tendencia latinizante tamén se dá en *sumus* 4.7, *cun* 8.9,14,15, 9.9,14,15, 16.3,5 e *forun* 15.11. Malia aparece-la palabra *sumus*, transcribín a forma abreviada como *sumos* (cf. § 5.2.1) e tamén puxen *foron* en 1.14, 2.13, 3.12, 5.12, 6.12, 7.12, 8.18, 9.18, 10.8, 11.8, 12.10, 13.10, 14.12, 16.12 e *forom* 4.15.

5.2.3. En posición interior de palabra é normal que apareza *o*, se ben debemos facer algunhas observacións. Unha delas é que atopamos palabras que utilizan *u* en posición tónica, normalmente por tendencia latinizante, como poden ser *dublo* 5.9, 7.8, *Múogu* 4.16-17, *sumus* 4.7, *sumos* 6.6, 7.5, 10.5, 11.6, 12.7, 13.5, *vnde* 11.5. Outra é que en posición átona aparece *u* por latinismo en *dublada* 4.11, 14.8, 15.7 e que, fronte a *Gonç luo* 1.14, atopamos *Gunçáluez* 1.18, 2.17, 3.15, 4.19,21, 5.3,16, 6.16, 7.13,14, 10.11, 11.11, 12.13, 13.14, 14.7,15 e *Guncáluez* 8.22, 9.22, 15.13, 16.16. Unha terceira é que noutros casos a alternancia *o/u* en posición átona interna é algo connatural á toda época medieval e por iso atopamos *conoçuda* 1.1, 2.1, 3.1, 4.1, 6.1, 7.1, 13.1, 14.1 e *conuç da* 8.2, 9.2, 15.1, 16.1. Alén deste caso, noutras formas que presentan alternancia na Idade Media entre as dúas vogais, os nosos textos teñen, por unha banda, só *muler* 2.2,5, 4.2, 5.5, 8.6, 9.6, 16.3 ou *muller* 7.6, 10.2, 11.2, 12.2, 14.2, e, por outra, alternancia entre *logar* 1.5, 15.3,7 e *lugar* 1.8, 3.6, 4.4,12, 6.4, 7.4, 10.3, 11.4, 12.4, 13.4, 14.4,5.

5.2.4. Fronte á tendencia a escribir *u* cando lle corresponde *o*, como contrapartida tamén podemos atopar palabras que levan un *o* cando lles corresponde *u*, ben en posición final, como *iscriuío* 2.17, 6.16, 10.10, 11.11, 12.13, 13.13, ben en posición interna, como *scomongado* 2.9 e *Vermóez* 3.13. Como caso contrario a *iscriuío*, mantén o ditongo *o* antropónimo *Andreu* en 3.14, 4.18, 5.2,14, 7.2,6, 14.12,14, 15.10, 16.12,15.

5.3. Non son estas as únicas alternancias vocálicas que nos aparecen nos textos, pois aínda podemos citar algunhas máis. Así, hai alternancia entre *o/e* en *seu* 13.11, *seus* 6.10, 7.10, 13.8, 14.10, 16.6 e *sou* 1.16,17, 6.12, *sous* 1.11, 2.11, 3.10, 4.13, 5.10. Tamén alternan as preposicións *per* < PER e *por* < PRO, como vemos en *per* 1.11(2), 2.3, 6.7(2), 8.15(2), 9.14,15, 10.11, 11.7(2),11, 12.13, 13.6,7,13, 16.10 e *por* 1.8, 3.6, 4.6, 5.6, 6.5, 7.5,7, 8.8(3), 9.8(3), 10.5, 11.5, 12.6,8; sen embargo, na combinación co artigo só temos *pela* 11.5 e *pelo* 1.5,6. Para os meses achamos formas con *o* final en *nouembrio* 7.9, *setembro* 2.10 e *dezembro* 16.1 e unha forma medio latinizada *outuber* 3.9. Como antropónimo aparece *Lope* 1.5.

5.3.1. Dentro da posible alternancia entre *a/e* aparecen, por un lado, as formas *Aras* 8.3,11,13, 9.3,11,13 e *Diagu* 15.13 e, por outro, *pera* 16.3 e *Secar de Boys* 12.7, 14.6 ou *Secar de Bois* 14.2-3. En hiato con *e* tónico permanecen as formas primitivas con *a* en *Candaendo* 6.14(2) e *taega* 2.7. Ademais, en lugar dunha forma con *u* na primeira sílaba, atopamos *Lemeares* 1.14, 15.3,11,12 e na posible alternancia *ei/i* para o topónimo rexístrase a forma con ditongo en *Queyroga* 4.19. Cf. *moesteiro* / *mosteiro* no § 5.7. Digna de mención é tamén a forma *Nauéoa* 16.8,14 para o actual *Navea*.

5.4. Ditongo *ou*. O ditongo *ou*, que procede sobre todo das combinacións -au-, -alt-, -oct-, está correctamente representado na maior parte dos casos, como podemos ver en *cousa* 1.1, 2.1, 3.1, 4.1, 6.1, 7.1, 8.2, 9.2, 13.1, 14.1, 15.1, 16.2, *dou* 8.3,8,9,14, 9.3,7,9,14, *Lourenç* 13.11, *Mouca* 13.5, *Mouro* 2.15, 15.12, *Ourense* 1.12, 2.11, 3.10, 4.13, 5.11, 6.10, 7.11, 8.17, 9.17, 13.8, 14.11, 15.9, 16.11, *Outer Rrauioso* 4.5, *outorgamos* 16.3, *outro* 2.4, 4.11, *outros* 1.17, 2.16, 3.14, 4.20, 5.15, 6.15, *outrosí* 8.6,15, 9.6,15, *outuber* 3.9, *Pedrouços* 7.14, *Pousada* 5.3, *Souto* 5.2 e *souto* 13.4. Xunto a estas formas debemos lembralo caso de *couto* 8.13, 9.13, 15.6 < CAUTUM, que nalgúns documentos aparece coas formas supostamente latinizantes *copto* 3.8, 4.11, 10.6, 12.9, 14.8 e *capto* 5.8. No verbo *audire*, que deu primeiramente como resultado *ouir*, os documentos galegos optaron maioritariamente pola redución a *oír*. Por iso temos nos textos *oýrom* 2.17, 4.20 e *oýron* 1.18, 3.15, 5.16, 6.16.

5.5. O ditongo *ei*. O ditongo romance *ei* ten diversas orixes, pois chégase a el por evolución do grupo latino -ct-, dos sufixos *-ariu*, *-eriu* e doutros casos de “vogal + *r* + iode”, por perda de consoante intervocálica ou por analoxía. O normal desde os primeiros tempos é que o ditongo estea ben representado, coas grafías *ey* ou *ei*, como en *a pateyro* 2.14, *Carpenteiro* 8.6, 9.6, *Carreyra* 3.13, *carreyra* 11.5, *caualeyro* 1.15, 5.15, *celareyro* 4.16, *comparey* 4.5, *Correicas* 8.22, 9.21, *dereituras* 8.10, *dereytos* 16.6, *dereyturas* 9.10, *ferreyro* 2.14, *feureiro* 9.2, *feureyro* 5.9, 8.2, *feyta* 15.7, *ffrey* 4.3, 6.3, 7.3, 10.3, 11.3, 12.3, 13.3, *leyra* 4.5, *mandey* 14.16, *meirino* 2.12, 3.11, 4.14, 5.12, 6.11, 7.12, 9.18, 13.9, *meyrino* 1.13, 8.18, *moesteiro* 8.3,5,11,12,14, 9.3,5,11,14, *moesteyro* 2.4, *Moreira* 16.13, *mosteiro* 16.4,6, *pedreiro* 8.7, 9.7, *peite* 8.13, 9.13, 15.6, *peyte* 5.8, *preito* 2.4, 4.8, 8.13, 9.13, *queira* 15.6, *queyra* 1.10, 2.8, 3.8, 4.10, 5.8, 6.7, 7.8, 10.6, 11.6, 12.9, 13.6, 14.8, *Queyroga* 4.19, *rreinaua* 8.16, 9.16, *rey* 2.10, 3.8,10, 5.8, 6.10, 7.10, 8.16, 9.16, 13.8, 14.10, 15.8, 16.10, *rrey* 1.11, 2.9, 4.11,13, 5.10, 12.10, 15.6,10, 16.11, *rreynando* 2.10, *rreynaua* 15.8, 16.10, *reynos* 5.10, 7.10, 14.10, *rigeyro* 1.6, *Sueiro* 16.12, *Ueyga* 4.20, *Uiueýz* 5.13, 6.13 e *Uiueý[z]* 8.21. Xunto a estes casos maioritarios, atopamos unha serie de formas con outra solución gráfica, o que parece indicar que os escribas actuaban cunha tendencia latinizante ou tiñan cer-

tas dificultades na representación do novo ditongo. Isto indícanos, por un lado, formas con -ec-, como *derecto* 4.10, 6.8, 11.7, *fecta* 3.9, *ffecta* 2.9, 4.12, 5.9, 6.8, 7.9, 10.7, 11.8, 13.7, 14.9, *pecte* 2.9, 3.8, 4.11, 7.8, 10.6, 12.9, 14.8, e, por outro, formas que teñen unicamente -e-, como *dineros* 1.17, *moestero* 2.3,6,7, 4.9, *Outer Rrauioso* 4.5, *pilitero* 14.15 e *Uiuez* 2.16, 9.21.

5.6. Alternancia entre os ditongos *oi/ui*. No textos medievais é moi frecuente a alternancia entre os ditongos *oi/ui*, pero nos nosos textos esta circunstancia non se produce, posto que nuns casos optouse por *ui*, como en *muytos* 1.17, 3.15, 4.20, 6.15, *muytos* 2.16 ou *Rruy* 4.19, e noutros por *oi*, como en *Rrogidoyro* 12.8, 14.5. É normal que non haxa alternancia en *Bois* 14.3 ou *Boys* 12.7, 14.6 e tampouco se dá nas formas da 1ª e 3ª persoas do perfecto do verbo *ser*. Para a 1ª temos *fuj* 14.16 e, posiblemente, *fui* 5.5. Para a 3ª aparece *foi* 9.5 ou *foy* 1.4, 8.5, 14.2. Por outro lado témo-la forma latinizante *octaua* 4.4. Cando as vogais están en hiato e non forman ditongo os textos distinguen entre *Roínda* 16.14 e *iuíz* 5.13, 6.12 ou *juíz* 8.20, 9.20.

5.7. Vogais nasais. A desaparición do -n- intervocálico latino trouxo como consecuencia a aparición en romance dunha serie de vogais nasais e nos primeiros documentos en romance os notarios teñen certas dificultades para a representación do novo son. Isto vémolos reflectido nos nosos textos, onde podemos atopar ata catro posibilidades de presentación. Hai palabras que conservan o *n* intervocálico latino e isto pode deberse a latinismo ou a que se escribe *n* para indica-la nasalidade da vogal. Témolos en *alena* 2.8, *irmannas* 1.2,3, *Maçaneda* 2.2, *Menéndez* 1.14, *tenendo* 1.12, 2.11, 3.11, 7.11, 14.11, *una* 2.7 e *uener* 1.10, 2.7, 3.7, 4.10, 5.8, 6.7, 7.8, 10.6, 11.6, 12.9, 13.6, 14.7. A forma abreviada *tēndo* tamén a transcribín como *tenendo* en 4.14, 5.11, 6.11, 13.9. A segunda posibilidade é que apareza a vogal cun trazo sobreposto, que é o que se impuxo, como en *alēa* 3.7, *arcidiãgōo* 1.12, *bā* 1.11, *bōas* 6.8, 8.15, 9.15, 11.7, 13.7, 16.10, *dūa* 4.5, 5.2,3, 13.4, *jullão* 10.2, *Migééz* 12.2, *nomēado* 6.6, 10.5, 11.5, 12.6, 13.5, 14.5 e *vēer* 15.6. A terceira posibilidade é a aparición da vogal sen ningún trazo, como en *cemteo* 16.7, *Meén* 5.15, *Meend'Eanes* 1.16 (escrito *meē deanes*), *Meéndez* 15.12, 16.2,7,13(2), *moesteiro* 8.3,5,11,12,14, 9.3,5,11,12,14, *moestero* 2.3,6,7, 4.9, *moesteyro* 2.4, *Múogu* 4.16-17, *nomeado* 1.5,9, 3.6, 4.7, 5.6, 7.5, 15.5, *parteñcias* 12.6 e *teendo* 8.17, 9.17, 15.9. Unha cuarta posibilidade pode estar na forma *Candaendo* 6.14 (2), actualmente *Candedo*, na que podemos interpretar que se representa a nasalidade da vogal co *n* desprazado. Con todo, hai que dicir que xa desde os primeiros tempos parece que pode haber formas totalmente evoluídas, como indican *Méndez* 16.12, *mosteiro* 16.6 e posiblemente *mfolsteiro* 16.4. Transcribín *Martúiz* en 7.7.

5.7.1. No resultado do latín *mĒA* aparece unicamente a forma sen trazo de nasalidade: *mía* 2.2,5, 4.2,8, 5.2, 7.6, 8.4, 9.4, 10.2, 11.2, 12.2, 14.2, 16.3, *mja*

16.9, *mías* 1.2, 8.15, 9.15 e *mjas* 16.10. Pola contra, temos nasalización e consonantización en $m\bar{h}f > m\bar{f} > m\bar{j}n$ 2.5, 8.9,15(2), 9.9,14,15.

5.8. Encontro de dúas vogais iguais en hiato. Como era de esperar en textos da metade do século XIII, é moi frecuente o encontro e conservación de dúas vogais en hiato, debido á perda dunha consoante intervocálica, como ocorre en *aa* 1.6, 2.9, 3.8, 4.11, 5.8, 12.9, *Moaas* 5.5, *Saas* 16.5, *Vaasco* 3.12, 4.16, 5.14, 8.21, 9.21, 13.11, 14.13, 16.13, *Uaásquez* 1.3,5, 5.13, *Vaásquez* 4.2, 8.20-21, 9.20, *Meén* 5.15, *Meend'Eanes* 1.16, *Meéndez* 15.12, 16.2,7,13(2), *Migéez* 12.2, *perteenç as* 12.6, *seerdes* 16.9, *teendo* 8.17, 9.17, 15.9, *vëer* 15.6, *Agíin* 8.21, *Agijn* 5.14, 9.21, 16.15, *Aguijm* 3.2,4, *Aguijn* 7.5,13, 13.12, 14.14, *Fijz* 6.15, *mijsmo* 1.8, *Sancij* 15.13(2), *arcidiãgõo* 1.12 e *auoo* 5.4. En lugar de *oo* temos *uo* en *Múogu* 4.16-17 e *Muozino* 10.8, 11.9, 12.11. Con todo, ocasionalmente pode haber xa crase vocálica, como en *ã* 15.6, *Méndez* 16.12, *Páez* 4.5, 6.13 e *Pay* 2.14(2), 10.9, 11.9, 12.11. Tendo en conta as distintas solucións para *Vaásquez* e *Páez*, transcribín as grafías desaxustadas como *Uaásquez* 10.9, 11.9-10, 12.11, 14.12,14, fronte a *Páez* 10.2, 14.15. Como non tiña ningún outro caso para comparar, puxen *Martíiz* en 7.7 e *morauidís* en 2.9, 3.8, 4.11, 5.9, 7.9, 8.13, 9.13, 10.7, 12.10, 15.7. Cf. a conservación do -n- en *irmanas*, *Menéndez*, *tenendo* e *uener* no § 5.7.

5.9. Contracción da preposición *a* co artigo. Como acabamos de ver, o normal nos primeiros tempos é que non se produza a asimilación da preposición *a* á forma *do* artigo (cf. *aa* no § 5.8) e tampouco á forma *o* e por iso temos *ao* 1.8, 3.5, 8.3, 9.3, 16.6. Con todo, ocasionalmente, podemos atopar xa as formas contraídas en *ã* 15.6 e *ó* 16.4. Como particularidade debo indicar a presenza da fórmula *a conuento* 7.3, que corríxín para *a[o] conuento*, aínda que se documenta noutros textos medievais. Como arcaísmo aparece a forma *alo* (cf. § 6.7.1).

5.10. Elisión de vogal. É moi frecuente a elisión da vogal *e*, tanto en formas nas que hoxe se segue practicando na lingua escrita coma noutras nas que actualmente se evita na lingua literaria e segue sendo usual na fala, como en *da* 2.8(2), 3.7(2),14, 4.4, 7.13, 8.6, 9.6, 14.4,13,14, 16.9, *das* 11.2, 15.11, *do* 1.6,17, 2.15, 5.2, 8.2, 9.2, 13.11, 16.1,5,12, *du* 1.15, 2.14,16(2), 4.17, 6.13, *dos* 1.17, *del rrey / rey* 2.9, 3.8, 4.11, 5.8, 12.10, 15.6,10, 16.11, *dela* 4.9, *deste* 1.9, 2.6, 4.7, 5.6, 6.6, 10.5, 12.6, 13.5, *desto* 3.6, *desse* 1.8, 3.5, 4.4, 6.4, 7.3, 10.3, 11.4, 12.4, 13.4, 14.4, *daquel* 4.4, *daquela* 5.7, *dúa* 4.5, 5.2,3, 13.4, *dun* 13.4 ou en *d'abrjl* 14.9, *d'Agíin* 8.21, *d'Agijn* 9.21, 16.15, *d'Aguijm* 3.2, *d'Aguijn* 7.5,13, 13.12, 14.14, *d'Anllo* 10.9, 11.9, 12.11, *d'auoeng* 10.4 e *d'auoengia* 6.4. Cf. a redución dos nomes de persoa seguidos do apelido no § 7.13.1.1-3.

5.11. Falta o *e* final en *alfayat* 14.15 e o *e* inicial en *scomongado* 2.9 < EXCOMMUNICATU, así como en *sta* 5.4 < STAT.

6. PARTICULARIDADES FONÉTICAS NO CONSONANTISMO

Para o consonantismo indicarei as principais características dos textos.

6.1. Oposición /b/ - /β/. Nos primeiros tempos temos unha oposición fonolóxica entre /b/ - /β/, que se mantén sistematicamente nos textos estudados e o único destacable é a representación de cada un dos fonemas. Para /b/ temos, en xeral, a grafía *b*, como en *abade* 1.7,17, 2.15, 3.5, 4.3, 7.3, 10.3, 11.3, 12.4, 13.3, *abrjl* 14.9, *anbos* 2.5, *ben* 1.9, 3.6, 4.7, 5.7, 6.6, 7.5, 10.5, 11.6, 12.7, 13.5, 15.5, *Bertólez* 3.14, *bispo* 3.10, 4.13, 5.11, 6.10, 7.11, 13.8, 14.11, *bispu* 15.9, *bõa* 1.11, *bã s* 6.8, 8.15, 9.15, 11.7, 13.7, 16.10, *Bois* 14.3, *Bolmente* 10.9, 11.10, 12.12, *Boys* 12.7, 14.6, *britar* 1.10, 2.8, 3.8, 4.10, 5.8, 6.7, 8.13, 9.13, 10.6, *Burgo* 1.15, 2.14,16(2), 6.13, 13.12, *Burgu* 4.17, 16.8, *byspo* 1.12, 2.11, *Cabras* 1.7, *Canba* 4.19, 6.15, 10.10, 11.10, 12.12, 13.13, *Canbade* 8.19, 9.19, *dezembro* 16.1, *dublada* 4.11, 14.8, 15.7, *dublo* 5.9, 7.8, *Leborín* 11.4, *nouembrio* 7.9, *recibimos* 15.4, *saber* 16.6, *sóbre* 5.3 e *ssobrelo* 14.5. Tamén en *públicu* 15.13 e *ppúblicu* 16.16, xunto ó falso latinismo *púplico* 14.15. Con dobre consoante temos por latinismo *abbade* 6.3, 14.4 e por falsa latinización *Abbellom* 6.13.

6.1.1. Para /β/ domina totalmente a grafía *u* en calquera posición: *anpararuos* 6.8, 11.7, 13.7, *auemos* 1.4, 2.3, 3.4, 5.3, 6.4, 10.4, 11.4, 12.5,7, 13.4(2), 15.3, *auiamos* 16.4, *auoenã* 10.4, *auoenç a* 6.4, *auoo* 5.4, *Caruallos* 12.5, *caualeyro* 1.15, 5.15, *comuem* 16.6, *conuento* 1.8, 3.5, 4.4, 6.3, 7.3, 10.3, 11.3, 12.4, 13.3, 14.4, *Coua* 7.13, *dámosuola* 5.6, *demandauamos* 14.5, *deuo* 8.12,14, 9.11,13, *Eluira* 2.2, 12.2, 16.3, *escruiir* 14.16, *feureiro* 9.2, *feureyro* 5.9, 8.2, *Gonçaluo* 1.14, *Gunç luez* 1.18, 2.17, 3.15, 4.19,21, 5.3,16, 6.16, 7.13,14, 10.11, 11.11, 12.13, 13.14, 14.7,15, *Guncáluez* 8.22, 9.22, 15.13, 16.16, *iscriuío* 2.17, 6.16, 10.10, 11.11, 12.13, 13.13, *iscriuíj* 7.15, *Nauéoa* 16.8,14, *Noua* 14.14, *nouembrio* 7.9, *octaua* 4.4, *Rrauioso* 4.5, *rreinaua* 8.16, 9.16, *rreynaua* 15.8, 16.10, *Rjuu* 1.7, *Saluador* 4.19, 5.14, 15.3, *Triues* 8.9,17, 9.9,17, *Uaásquez* 1.3,5, 5.13, 10.9, 11.9-10, 12.11, 14.12,14, *Ual* 16.12, *Ualderriquiã* 5.14, *uay* 1.6, *uenciom* 10.2, 11.3, 12.3, *uenç m* 13.3, *uenç n* 1.4, 3.4, 4.3, 5.2, 7.2, *uendemos* 12.8, 15.4, *uener* 1.10, 2.7, 3.7, 4.10, 5.8, 6.7, 7.8, 10.6, 11.6, 12.9, 13.6, 14.7, *Uermóez* 3.13, *Ueyga* 4.20, *Uila* 12.5, 15.4, *Uinas* 15.12, *uiña* 13.4, *uirem* 1.2, 2.1, 6.1, 8.3, 9.3, 13.1, *ujrem* 4.1, *uirom* 2.16, 4.20, *uiron* 1.17, 5.16, 6.15, *ujron* 3.15, *Uiuéyz* 5.13, 6.13, 8.21, *Uiuez* 2.16, 9.21, *uola* 7.8, 12.8, 14.8, *uolla* 15.6, *uós* 1.7, 3.5, 4.3, 5.4, 6.3, 7.3, 8.16, 9.15, 10.2, 11.3, 12.3, 13.3, 14.3, 15.2,4(2), *uos* 8.14, 9.14, 14.5,6,7 e *uoz* 2.9, 3.8, 12.9, 15.6. En moitos menos casos os escribas usan a grafía *v*, que só está en *vay* 1.7, *Vaasco* 3.12, 4.16, 5.14, 8.21, 9.21, 13.11, 14.13, 16.13, *Vaásquez* 4.2, 8.20-21, 9.20, *vêer* 15.6, *venç n* 6.2-3, *vendemos* 1.7, 15.2, *vila* 2.4, 4.6, 7.4,

Viñas 11.2, *virem* 3.1, 7.1, 14.1, 15.1, 16.2, *viso* 1.5, *vós* 8.15, 9.15, 15.7, 16.9, *vos* 16.9 e *voz* 4.11, 5.8.

6.2. As sibilantes. Nas sibilantes, en xeral, mantense o sistema primitivo de bordas e sonoras, como é normal en textos do século XIII.

6.2.1. Este é caso da parella /j/ - /z/. Para a xorda /j/ só temos *Exertedo* 1.6 e *Pixota* 5.15. Para a sonora /z/ alternan as grafías *i* e *j* ante *a*, *o*, *u*, como en *aio* 4.6, 7.4, *ia* 2.5(2), 4.9, 5.7, 7.6, *iaz* 4.5, *Jobane* 4.3, 13.3, *iuíz* 5.13, 6.12, *seia* 1.2, 2.1,8, 3.1,8, 6.1, 7.1,9, 13.1, 14.1,6; *ja* 8.11(2), 9.11(2), *Joábn* 15.2, *Johán* 1.8,12,15(2),16(2), 2.11,15(2), 3.10-11,12,14, 4.14,16,17,18, 5.1,3,5,11,13, 6.11,15, 7.11, 8.17,19(2), 9.17,19(2), 10.3,9,10, 11.2,3,10,11, 12.3,12(2), 13.9,13, 14.3,4,11,13,14,16, 15.9, 16.11,14,15, *Jobane* 3.5, 6.3, 7.3, 12.2-3, *Johanino* 15.11, *juio* 15.8, *juíz* 8.20, 9.20, *Jullão* 10.2 e *juyo* 4.12. Rompen esta norma unhas cantas formas típicas da época dos inicios da escrita en romance que presentan a grafía *g* ante estas vogais, como son *agam* 8.8, 9.8, *ago* 9.4, *agu* 8.4, *San Gurgu* 16.15 e *sega* 8.2, 9.2, 15.1, 16.2. Ante *e*, *i* é normal a grafía con *g*, que vemos en *fige* 8.22, 9.22, 15.14(2), 16.16,17, *monge* 2.13,13-14, 5.15, *pugi* 8.23, 9.22 e *Rrogidoyro* 12.8, 14.5. A única forma que presenta unha evolución diferente é *sea* 4.1.

6.2.2. Igual ocorre na parella /dz/ - /ts/. A sonora /dz/ aparece sempre representada por *z*: *dezembro* 16.1, *dizem* 12.8, *fazemos* 3.3, 4.3, 5.2, 10.2, *ffazemos* 1.3-4, 6.2, 7.2, 11.2, 12.3, 13.2, 14.3, *fazia* 8.5,7, 9.5,7, *fezo* 14.17, *Galiza* 1.13, 2.12, 3.11, 4.15, 5.12, 6.11, 7.12, 13.10, 14.12, *Galliza* 8.18, 9.18, 15.10, 16.12, *Muozino* 10.8, 11.9, 12.11. A xorda /ts/ represéntase de diversas maneiras segundo a vogal á que se une e a posición dentro da palabra. Ante *a*, *o*, *u* é normal a grafía *ç*: *auoena* 10.4, *a pateyro* 2.14, *conoç da* 1.1, 2.1, 3.1, 4.1, 6.1, 7.1, 13.1, 14.1, *conuça da* 8.2, 9.2, 15.1, 16.1, *faça* 14.7, *faç* 7.15, *Gonçaluo* 1.14, *Gunçáluez* 1.18, 2.17, 3.15, 4.19,21, 5.3,16, 6.16, 7.13,14, 10.11, 11.11, 12.13, 13.14, 14.7,15, *Lanpaça* 4.2, *Lourenço* 13.11, *Maçaneda* 2.2, *Pedrouços* 7.14, *preço* 10.5, *quitaçom* 14.3, *Roça* 2.15, *uençom* 13.3, *ueñçlón* 1.4, *uenço* n 3.4, 4.3, 5.2, 7.2 e *venço* n 6.2-3. Pero tamén pode haber casos da grafía *c* ante estas vogais, como en *Correicas* 8.22, 9.21, *Guncáluez* 8.22, 9.22, 15.13, 16.16, *renúncoa* 8.4, 9.4 e *preco* 15.4. Ante *e*, *i* alternan as grafías *ç* e *c*, se ben é máis frecuente a segunda: *auoenç a* 6.4, *coñoçencia* 2.7, *perteençias* 12.6, *preço* o 7.5, 10.5, 11.5, *arcidiágo* 1.12, *Cela* 14.13, *celareyro* 4.16, *cemteo* 16.7, *Cide* 8.19, 9.19, *Cima* 12.5, 15.3, *García* 1.13, 2.12, 3.12, 4.15,17,20, 5.12, 6.12, 7.12, 8.18, 13.10, 14.2,3, *marcias* 6.9, *marcio* 10.7, 11.8, 13.8, *precio* 1.9(2), 3.6, 4.7(2), 5.6(2), 6.6, 12.6(2),8, 13.5(2), *preço* 6.5, *recibimos* 15.4, *Sancij* 15.13(2) e *uenciom* 10.2, 11.3, 12.3. Por iso transcribín *García* en 16.13(2). Un caso especial é *ch* en *Garchía* 9.18. En posición final de palabra é normal a grafía *z* para a xorda: *Allariz* 14.13, *Bertólez* 3.14, *Díaz* 3.11, 4.14, 5.11, 6.11, 7.11, 8.17,20, 9.17,20,

10.10, 11.11, 12.12, 13.9, 14.2,13, 15.9, 16.11, *Domjngez* 10.10, 11.10, 12.12, 13.13, 15.11, *Fernández* 2.14, 3.2,3(3), 4.18, 5.5,6, 7.13,14, *Fernández* 15.1-2, 16.14, *fez* 1.17,18, 5.3, *Fijz* 6.15, *iaz* 4.5, *iutz* 5.13, 6.12, *juíz* 8.20, 9.20, *López* 1.2,3(2),15, *Martiz* 7.7, *Meéndez* 15.12, 16.2,7,13(2), *Méndez* 16.12, *Menéndez* 1.14, *Migéez* 12.2, *Páez* 4.5, 6.13, 10.2, 14.15, *paz* 2.6, 4.8, 8.11, 9.11, *Pérez* 2.2, 3.14, 4.16, 5.5,13,14(2), 6.12,14, 7.2,4, 8.3,7,12,13-14,20, 9.3,7,11,13,20, 11.2, 13.11,12, 14.2, 15.2(2),12, *Rodríguez* 5.15, 11.2, 13.2,11, 14.13,14, *Rodríguez* 8.21, 9.21, 15.11, 16.3, *Sánchez* 12.2, *Uaásquez* 1.3,5, 5.13, 10.9, 11.9-10, 12.11, 14.12,14, *Vaásquez* 4.2, 8.20-21, 9.20, *Uermóez* 3.13, *Uiuéyz* 5.13, 6.13, *Uiuéz* 2.16, 9.21, *uoz* 2.9, 3.8, 12.10, 15.6 e *voz* 4.11, 5.8.

6.2.2.1. De todos estes casos citados para /ts/ en posición interna destacan unhas cantas palabras polo seu carácter arcaico. O normal é que os grupos latinos “-c + iode-” e “-t + iode-”, de non evolúiren á sonora /dz/ como no citado *Galiza*, *Galliza*, teñan como resultado a xorda /ts/, coa absorción do iode pola consoante ao producirse a palatalización. Por iso temos como formas propias *auoença*, *faç*, *faço*, *Lanpaç*, *Lourenço*, *Maç neda*, *preço*, *preço*, *quitaçom*, *renúncia*, *Roça*, *uençom*, *ueñç on*, *uenç on* e *venç on*, citadas no parágrafo anterior. O que pasa é que, ao lado destas formas, aparecen outras nas que se conserva a vogal *i* por arcaísmo e proximidade ó latín, como son *auoencia* 6.4, *coñocencia* 2.7, *marcias* 6.9, *marcio* 10.7, 11.8, 13.8, *perteencias* 12.6, *preço* 7.5, 10.5, 11.5, *precio* 1.9(2), 3.6, 4.7(2), 5.6(2), 6.6, 12.6(2),8, 13.5(2), *preço* 6.5 e *uenciom* 10.2, 11.3, 12.3.

6.2.3. Algo diferente ás outras dúas oposicións anteriores ocorre na oposición /s/ - /z/, que só se produce en posición intervocálica, pois neste caso é frecuente que se rompa a norma escrita, cousa común a outros textos. Para a sonora /z/ temos normalmente a grafía *s*, como en *asusu* 11.4,5, *casa* 5.3, *casar* 2.2,6, 4.4, 8.5,7, 9.5,7, 16.9, *casares* 2.5, 8.9,11,15, 9.9,11,15, *cousa* 1.1, 2.1, 3.1, 4.1, 6.1, 7.1, 8.2, 9.2, 13.1, 14.1, 15.1, 16.2, *dessus* 8.12, 9.12, *desusu* 8.5, 9.5, 12.8, *Pousada* 5.3, *presente* 14.16, *presentes* 1.14, 2.12-13, 3.12, 4.15, 5.12, 6.12, 7.12, 8.19, 9.19, 10.8, 11.8, 12.10, 13.10, 14.12, 15.10, 16.12, *quiser* 16.9, *Rrasa* 3.14, *Rrautoso* 4.5, *viso* 1.5 e *Teresa* 13.2. Esta norma só se rompe unha vez na forma *cassar* 16.4. Máis variedade témola para a xorda /s/, pois algúns escribas usan indistintamente *ss* ou *s*. Esta alternancia vémolala en *assí* 11.5, *desse* 1.8, 3.5, 4.4, 6.4, 7.3, 10.3, 11.4, 12.4, 13.4, 14.4, *dessus* 8.12, 9.12, *essa* 2.4, 4.6, *esse* 8.5,11,12,14, *nossa* 3.7, *nossas* 6.8, 7.7, 11.7, 13.7, *nosso* 16.4, *nossu* 1.4, 14.3, *Santisso* 1.5 e *asusu* 11.4,5, *desusu* 8.5, 9.5, 12.8, *ese* 9.4,11,12,14, *nosa* 1.11, 2.8, *nosu* 2.6, *outrosí* 8.6,15, 9.6,15, *pasamento* 2.4-5, 8.10, 9.10.

6.3. Evolución de -n- intervocálico. Xa indiquei ó falar das vogais nasais (§ 5.7; cf. § 3.5) que o -n- desaparece no paso do latín ó romance deixando nasalizada a vogal anterior, pero esta norma rómpese cando ó -n- segue en

posición final un *-e*, posto que neste caso cae o *e* final moi cedo e permanece a consoante nasal. Por iso nos nosos textos temos *Abbellom* 6.13, *ben* 1.9, 3.6, 4.7, 5.7, 6.6, 7.5, 10.5, 11.6, 12.7, 13.5, 15.5, *comuem* 16.6, *León* 8.16, 9.16, 14.10, 15.8, 16.10, *pan* 2.7, *quitaqm* 14.3, *tem* 8.7, 9.7, *uenciom* 10.2, 11.3, 12.3, *uençom* 13.3, *uelñclón* 1.4, *uenç* n 3.4, 4.3, 5.2, 7.2 e *venç* n 6.2-3. Tamén desaparece a vogal *e* e mantense a consoante en palabras que en latín eran proparoxítonas, como en *Domjnga* 3.3, 15.1, *Domjngo* 3.13, 8.20, 9.20, etc., *monge* 2.13,13-14, 5.15, *Senra* 8.4, 9.4 e *Senrra* 6.4, 10.4, ou en palabras que tiñan varias vogais átonas antes da tónica, como en *scomongado* 2.9. Ademais, queda en posición final un *n* cando desaparece o *o* final nos nomes que van seguidos do apelido, como en *Martín* 1.14, 6.13, 10.8,10, 13.10,12 ou *Martjn* 4.17, 11.8,10, 12.10,12, 15.12(2), no posible occitanismo *capelán* 1.16, 2.15-16 e en formas reducidas que preceden a un substantivo, como *Meén* 5.15 e *San* 13.11, 16.15. Tamén desaparece a vogal final *-o* no derivado de ŪNU, especialmente cando é numeral, como en *dun* 13.4, *un* 2.2, 14.9 e no composto *algún* 1.10, 2.7, 3.7, 4.10, 5.7, 6.7, 7.7, 10.6, 11.6, 12.9, 13.6, 14.7, 15.5, 16.8, que aparece en lugar de *algũu* cando vai seguido dun substantivo.

6.4. O grupo latino *-nn-* simplifica e por iso temos *ano* 2.7, 14.9, 16.7 e *anos* 6.9, 13.14, 16.1, igual có grupo secundario *-mn-*, que deu o resultado *n* en *dona* 2.2, 16.3. Na forma masculina este grupo perde a vogal final cando é forma de tratamento que precede ó substantivo, como vemos en *dom* 16.7, *don* 1.8,11,12,13(2), 2.10,11(2),12,13(2), 3.5,10(2),11,12, 4.3,13(2),14,15(2), 5.10,11(2),12,14, 6.3,10(2),11(2), 7.3,6,10,11(2),12, 8.16,17(2),18, 9.16,17,18, 10.2,3,8, 11.3, 12.3, 13.3,8,9(2),10(2), 14.4,10,11(2),12, 15.8,9,10 e *dofn* 9.17, 15.9. No derivado de JOHANNES temos *Iobane* 4.3, 13.3, *Jobane* 3.5, 6.3, 7.3, 12.2-3 e *Johanino* 15.11, xunto a *Joábn* 15.2 e a forma abreviada que interpretei como *Johán* en 1.8,12,15(2),16(2), 2.11,15(2), 3.10-11,12,14, 4.14,16,17,18, 5.1,3,5,11,13, 6.11,15, 7.11, 8.17,19(2), 9.17,19(2), 10.3,9,10, 11.2,3,10,11, 12.3,12(2), 13.9,13, 14.3,4,11,13,14,16, 15.9, 16.11,14,15, na que desapareceu o *-e* final, igual ca nos casos da terminación *-ne* latina. Tamén temos como resultado *n* no apelido *Eanes* 1.12,16, 4.2,8,16, 5.15, 8.19, 9.19.

6.5. O *-l-* intervocálico latino ou doutra procedencia desapareceu no galego, como vemos en *auoenç* 10.4, *auoenç a* 6.4, *auoo* 5.4, *endeantado* 14.11-12, 15.10, 16.11, *San Fijz* 6.15, *Mámo[a]* 1.6, *Migéez* 12.2, *Páez* 4.5, 6.13, *Pay* 2.14(2), 10.9, 11.9, 12.11, *Saas* 16.5, *taega* 2.7, *Vaasco* 3.12, 4.16, 5.14, 8.21, 9.21, 13.11, 14.13, 16.13, *Uaásquez* 1.3,5, 5.13 e *Vaásquez* 4.2, 8.20-21, 9.20. O *-l-* consérvase cando se produciu a perda dunha vogal, como en *algún* 1.10, 2.7, 3.7, 4.10, 5.7, 6.7, 7.7, 10.6, 11.6, 12.9, 13.6, 14.7, 15.5, 16.8, *Eluira* 2.2, 12.2, 16.3, *maldito* 2.8, *sinal* 7.15, 14.16, 15.14, 16.16 e na forma mediolatina *Michel* 16.14. Hai disimilación *l > r* e conservación da

consoante en LOCALE > *logar* 1.5, 15.3,7 e *lugar* 1.8, 3.6, 4.4,12, 6.4, 7.4, 10.3, 11.4, 12.4, 13.4, 14.4,5. Un caso particular é a conservación por latinismo en *quales* 7.5, fronte ó normal *quaes* 15.5. Tamén se conserva na palabra eclesiástica *prelado* 1.14,15, 6.14 e no apelido *Bertólez* 3.14.

6.6. En palabras que teñen grupos consonánticos con *l* mantense o grupo nos cultismos *clérigo* 1.16, 6.15, 10.9(2),10, 11.9,10(2), 12.11(2), *clérigu* 15.12, 16.13,14,15, *dublada* 4.11, 14.8, 15.7, *dublo* 5.9, 7.8, *públicu* 15.13 e *ppúblicu* 16.16, así como no galicismo *ensembla* 16.2-3. Prodúcese rotacismo en *preito* 2.4, 4.8, 8.13, 9.13 e *Tegra* 5.4. O caso contrario de mudanza *r > l* está en *conpla* (subst. 'compra') 6.4-5, 10.4.

6.7. A xeminada -ll- deu como resultado *l* en romance, como podemos ver en *aqueles* 2.5, *Caldelas* 1.12, 2.11, 3.11, 4.14, 5.11, 6.11,12, 7.11, 8.3,17,20,22, 9.3,17,20,22, 13.9, 14.11,16, 16.16, *Canpelo* 1.16, *capelán* 1.16, 2.15-16, *Castela* 14.10, *Castrelo* 2.3, *caualeyro* 1.15, 5.15, *Cela* 14.13, *celareyro* 4.16, *daquela* 5.7, *dela* 4.9, *ela* 6.8, 13.7, *eles* 8.9, 9.9, *Galiza* 1.13, 2.12, 3.11, 4.15, 5.12, 6.11, 7.12, 13.10, 14.12, *pilitero* 14.15, *vila* 2.4, 4.6, 7.4 e *Uilla* 12.5, 15.4. Por tradición latina pode haber algún caso coa grafía -ll-, como en *Castella* 8.16, 9.16, 15.9, 16.10-11, *Caldellas* 15.13-14 e *Galliza* 8.18, 9.18, 15.10, 16.12. O resultado *l* pode, ademais, aparecer en posición final debido á perda da vogal *e* final, como en *daquel* 4.4, *del* 2.9, 3.8, 4.11, 5.8, 12.10, 15.6,10, 16.11, *Ual do Nero* 16.12, *Ualderriquia* 5.14 e en *mil* 14.9, que alterna con *mill* 6.9, 13.14.

6.7.1. As formas latinas ILLA, ILLU do artigo e do pronome deron como resultado primeiramente *ela*, *elo*, despois pasaron a *la*, *lo* e finalmente simplificaron en *a*, *o*. Por iso temos para o artigo as formas *a* en 2.9, 3.8,9, 4.11,12, 5.9(2), 6.8, 7.8,9, 8.5, 9.5, 10.7, 11.8, 13.7, 14.8,9, 15.7, 16.8 e *o* en 8.7, 9.7, 16.4; para o pronome *a* en 1.18, 2.17, 8.22, 9.22, 14.16, *quítoa* 8.4, 9.4, *remi coa* 8.4, 9.4, *o* en 1.17(2), 2.16(2), 3.15, 5.15, 8.8, 9.8, 15.4 e *os* 8.10, 9.10. Os artigos *a*, *o* únense á preposición *a* nas combinacións *aa* 1.6, 2.9, 3.8, 4.11, 5.8, 12.9 e *ao* 1.8, 3.5, 8.3, 9.3, 16.6 e nas formas contraídas *á* 15.6 e *ó* 16.4. Particularidade importante é que por arcaísmo se produce a combinación da preposición *a* coa forma *lo* do artigo en *alo* + subst. 1.7, 2.3,6(2), 4.9, 6.3, 10.3, 11.3, 12.4, 13.3, 14.4 e *alos* 12.5 e que tamén aparece a forma *el* para o artigo en *el moesteyro* 2.4, *a el conuento* 4.4. Ademais, para o pronome pode aparecer-la forma primitiva con *l-*, como en *que lo uiron* 6.15, *la iscriuif* 7.15, *la iscriuío* 6.16, 10.10, 11.11, 12.13, 13.13, e mesmo con *ll-*, como en *que lla teña* 4.8 e *que llo uirom* 4.20. Para o obxecto indirecto atopámo-la forma primitiva *les* 'lles' en 8.8,9, 9.7,8. Cf. a conservación das formas *lo*, *la* en asimilacións no § 6.11.

6.8. Grupo -d + iode-. O resultado normal en romance é > /3/, como vemos en *seilal* 1.2, *seia* 2.1,8, 3.1,8, 6.1, 7.1,9, 13.1, 14.1,6, que aparece coa

grafía *g* en *sega* 8.2, 9.2, 15.1, 16.2. Outra posibilidade de evolución é o paso á semiconsoante *y* e a desaparición, como en *sea* 4.1 e *meo* 1.9 < MEDIU. Para o derivado de MODIU desenvólvin a abreviatura como *moyos* en 16.7,8.

6.9. Grupo -n + iode-. O resultado máis normal en romance do grupo -n + iode- é a palatal /jɲ/, como en *tena* 8.10, 9.10, *teña* 4.8, *teñamos* 2.4, *uiña* 13.4, *Uinas* 15.12 e *Viñas* 11.2. Pero no derivado de JUNIU, en lugar da forma *juño*, chegouse a un resultado coa semiconsoante -y-, moi típico dalgunhas palabras do galego medieval, e isto vémolos en *juyo* 4.12 e *juio* 15.8, se ben debemos chama-la atención sobre esta forma, posto que a este mesmo resultado se pode chegar desde o latín JULIU e na maior parte dos casos o texto non nos indica de cal dos meses se trata. Como cultismo aparece *patrimonio* 7.4.

6.10. Grupo -gn-. O grupo -gn- latino ten varias posibilidades de evolución. A máis propia é o resultado /jɲ/, que aparece en *coñoçencia* 2.7, *conoçuda* 1.1, 2.1, 3.1, 4.1, 6.1, 7.1, 13.1, 14.1 e *conuça da* 8.2, 9.2, 15.1, 16.1. Por latinismo poden aparecer formas co grupo conservado, como *rregnando* 1.11, 3.10, 4.13, 6.10, 7.10, 13.8, 14.10, *regnos* 1.11, 2.11, 3.10, 4.13, 6.10, 13.8 e *signo* 5.4, 6.5. Unha segunda posibilidade é a asimilación *gn* > *nn*, como en *sinno* 8.23, 9.22, 16.5, e a redución a *n*, como en *rrenando* 5.10, *sinal* 7.15, 14.16, 15.14, 16.16 e *sino* 15.3. Finalmente, por influencia de *rei*, aparecen analoxicamente formas co ditongo *ei* seguido de *n* en *reinaua* 8.16, 9.16, *rreynaua* 15.8, 16.10, *rreynando* 2.10 e *reynos* 5.10, 7.10, 14.10.

6.11. Asimilacións. As asimilacións que achamos son de varias clases. Unha delas é a de *r + l* > *ll* > *l*, que se dá en *pela* 11.5, *pelo* 1.5,6, *sóbrela* 5.3 e *ssóbrela* 14.5. Outra é a de *s + l* > *ll* > *l*, para a que atopamos nos textos as tres posibilidades: a solución final en *dâmosuola* 5.6, *uola* 7.8, 12.8, 14.8, *defendérmola* 1.10, *dela* 11.4 e *delo* 16.8; a intermedia, coa consoante xemina-da, en *uolla* 15.6 e a primitiva, aínda sen asimilación, en *tódoslos omes* 8.2, 9.2. Tamén no caso da asimilación de *n + l* > *nn* > *n* podemos atopa-la forma xa simplificada en *eno* 5.9, 8.5,7, 9.5,7 e *jno* 2.9, xunto á xemina-da en *inno* 4.12 e a solución primitiva sen asimilación en *dârenlos* 16.7-8, alén da redución *eno* > *no* en 10.7, 11.8. Outra asimilación diferente prodúcese no grupo *nm* > *m*, como vemos en *Samartino* 1.15, 8.19, 9.19 e *Samartjno* 4.17. Fronte a estes casos citados debemos lembrar que non se produce asimilación nas combinacións *en essa vila* 2.4, 4.6 e *en outro tal lugar* 4.11-12.

6.12. Grafía e fonética na carta partida por abc. Como acabamos de ver, a variedade gráfica e fonética nestes textos é frecuente e o mesmo escriba pode decantarse por diversas solucións. Como unha boa mostra desta situación porei a continuación as variantes que atopamos nunha carta escrita dúas veces pola mesma man, posto que se trata dunha carta das chamadas “partidas por abc”. Son as seguintes.

<i>feureyro</i> 8.2	<i>feureiro</i> 9.2
<i>agu</i> 8.4	<i>ago</i> 9.4
<i>esse</i> 8.5	<i>ese</i> 9.4
<i>dicto</i> 8.5	<i>dito</i> 9.5
<i>foy</i> 8.5	<i>foi</i> 9.5
<i>damme</i> 8.9	<i>damme</i> 9.9
<i>dereituras</i> 8.10	<i>dereyturas</i> 9.10
<i>fique</i> 8.11	<i>fiquem</i> 9.10
<i>a esse moesteiro</i> 8.12	<i>ase moestio</i> 9.12
<i>ditu</i> 8.12	<i>dito</i> 9.12
<i>esse</i> 8.14	<i>ese</i> 9.14
<i>Afonso</i> 8.18	<i>Alfonso</i> 9.18
<i>meyrino</i> 8.18	<i>meirino</i> 9.18
<i>García</i> 8.18	<i>Garchía</i> 9.18
<i>Uiuey</i> 8.21	<i>Uiuez</i> 8.21
<i>d'Agiín</i> 8.21	<i>d'Agijn</i> 8.21

7. PARTICULARIDADES MORFOSINTÁCTICAS

7.1. Demonstrativos. Nos primeiros tempos non estaban totalmente delimitadas as funcións das distintas formas do demostrativo e do artigo. De aí que poidamos atopar fórmulas como “fazemos carta de uençon a uós ... da octaua *daquel* casar en que eu moro” 4.3,4, “damos un casar ... alo moesterio ... per tal preito que teñamos nós outro que á el moesteyro en *essa* vila; e a pasamento de mjn et de mía muler ia dita fiquen *aqueles* casares anbos ia ditos alo moesterio de M. de R. en paz; et darmos *deste* nosu casar alo moesterio una taega de pan” 2.2-7, “fazemos carta de uençon *dúa* herdade que auemos ... et deste precio somos ben pagados et nós quitos *daquela* herdade ia dita” 5.2-3,6-7.

7.2. O artigo e a expresión da posesividade. Na época medieval para a expresión da posesividade hai tres opcións: o uso do artigo con valor posesivo, o uso do posesivo sen artigo e o uso do posesivo precedido do artigo. Por iso nos nosos documentos hai moitos casos do uso do posesivo sen artigo. Isto é normal cos nomes de parentesco, como en “que foy de nossu padre” 1.4, “con meu marido don Andreu” 7.2, “eu, Sancha López, con mías irmanas” 1.2, “con mía filla Marina” 5.2, “con nossu fillo” 14.3, “con meus fillos” 3.2, “con meus fillos e con mías fillas” 13.2, “ego, don Jullão, con mía muller María Páez” 10.1-2 e noutros en que está “con mía muller” 7.6, 11.2, 14.2, “cun mía muler” 16.3 ou “con mía muler / muller ... et con meus fillos” 4.2-3, 12.2 e tamén “et de súa muler” 8.6, 9.6 ou “a pasamento de mjn et de

mía muler” 2.4-5. Outra expresión en que falta o artigo é “et meu sinno hi pugi” 8.22-23, 9.22, “et meu sinal y faço” 7.15, “et meu sinal hy fezo” 14.16-17, “e / et meu sinal hi fige” 15.14, 16.16-17. Un caso especial típico medieval é o uso do posesivo seguido dun xiro analítico coa preposición *de*, como en “Meend’Eanes, *sou* ome *do* abade” 1.16-17, que alterna con “Johán Mouro, ome do abade” 2.15 ou “Domingo Pérez, seu ome” 13.11.

7.2.1. Tamén falta o artigo noutros casos. Un deles é cando o posesivo vai precedido de preposición (xa citei algúns casos no parágrafo anterior), como “por nossas almas” 7.7, “per nosa bõa” 1.11, “per nossas bõas” 6.7-8, 11.7, 13.7, “per mjas bõas” 16.10, “en meus días” 4.8, 8.10, 9.10, “in meus días” 4.9, “a mía morte” 4.8 ou “a meu pasamento” 8.10, 9.10. Outro caso é cando o posesivo vai precedido do cuantificador *todo*, estea ou non precedido de preposición, como en “dou ... toda mía erdade que agu / ago en Senra” 8.3,4, 9.3,4, “cun todas súas dereituras / dereyturas” 8.9-10, 9.9-10, “cun todos seus dereytos” 16.5-6, “con todas súas perteenças” 12.5-6, “rregnando rrey don Afonso en todos sous regnos” 1.11-12; fórmula idéntica en 2.10-11, 3.10, 4.13, 5.10, 6.10, 7.10, 13.8 e 14.10.

7.2.2. Os casos en que aparece o artigo acompañando ó posesivo son unicamente “se algún ome uener, quer *da nosa* parte quer da alena” 2.7-8, “quer *da nosa* parte quer da alça” 3.7, “se algún ome *da mja* parte” 16.8-9 e “damos ... *o nosso* cassar” 16.3,4.

7.2.3. Outra construción medieval é o uso dun pronome persoal precedido da preposición *de* en lugar do posesivo, como en “e a pasamento *de mjn* et *de mía* muler ia dita fiquen aqueles casares anbos ia dictos alo moestero de M. de R. en paz” 2.4-6. Esta construción alterna co uso do posesivo, como en “e a meu pasamento” 8.10, 9.10 e outros exemplos.

7.2.4. O artigo pode faltar noutros casos nos que non hai referencia á posesividade, como en “*en era* M^a...” 2.10, 3.9, 4.12, 5.9-10, 10.7; “*en era* de mill...” 13.14, “a uós ... e *a fillos* de Johán Fernández” 5.4,5-6, “por preçio nomeado, LX ssoldos, *de quales* nós sumus ben pagados” 7.5-6; “XXXX^{ta} V ssoldos, *de quaes* nós somos ben pagados” 15.5, “ffazemos carta de ueñçlón *de* herdade que auemos” 1.4, “rregnando rrey / rey don Afonso / Alfonso / Affonso” 1.11, 3.10, 4.13, 6.10, 7.10, 13.8, 14.10, “rrenando rrey don Afonso” 5.10, “rreynando rey don Afonso” 2.10, “rreinaua rey don Alfonso” 8.16, 9.16 ou “rreynaua rey don Alfonso / dom Affonso” 15.8, 16.10.

7.3. O pronome persoal.

7.3.1. Colocación dos clíticos: Nas oracións subordinadas precede ó verbo, como en “que *a* fige” 8.22, 9.22, “que *a* fez” 1.18, “que *a* iscriuío” 2.17, “que presente fuj e *a* mandey escriuir” 14.16, “que *la* iscriuf” 7.14-15, “que *la* iscriuío” 10.10, 11.11, 12.12-13, 13.13, “que *lla* teña eu” 4.8, “que *o* agam” 8.8, 9.8, “que *o* uiron e *o* oýron” 1.17-18, tamén 2.16-17, “que *o* uiron e oýron”

3.15, 5.15-16, “que os tena” 8.10, 9.10, “que llo uiron e oýrom” 4.20, “que lo uiron e oýron” 6.15-16, “estes IJ casares que *me* uós dades” 8.15, 9.15, “por esta erdade que *les* eu dou” 8.8-9, 9.8-9, “esta erdade que *uos* eu dou” 8.14, 9.14, “que *uolla* queira demandar” 15.6, “da herdade que *uos* nós demandauamos” 14.4-5, “que nunca *uos* seia demandada” 14.6, “que *uos* faça ende esta carta” 14.7, “como *se* uay aa Mámo[al]” 1.6 e “se algún ome da mja parte *vos* quiser demandar este casar” 16.8-9. Tamén precede ó verbo cando se apoia nun cuantificador ou nun adverbio, como en “toda *uola* uendemos” 12.8, “todo esto *les* eu dou” 8.7-8, 9.7 e “outrosí *me* quito da demanda” 8.6-7, 9.6. Fóra destes casos a posición normal é a de enclítico ó verbo, como en “que díam ... IJ moyos de cemteo ... et *dárenlos* estes IJ moyos” 16.6,7-8, “nós ... *anparfarluos* senpre a derecto” 11.7, “nós ... *anpararluos* senpre con ela” 6.7,8, 13.6,7, “*dámosuola*” 5.6, “nós senpre *defendérmola*” 1.10, “et *quítoa* et *renúncoa* a esse / ese moesteiro” 8.4-5, 9.4-5 e “*damme* eles a mjn IJ casares” 8.9, 9.9. Esta norma rómpese en “e *o* uendemos a uós a monte e a fonte” 15.4 e en “Pedro Gunçáluez, notario, *la* iscriuío” 6.16, este último exemplo porque precede o suxeito e se equipara ós casos en que leva o relativo *que*, como en “Johán Eanes, que *la* iscriuío” 10.10, 11.11, 12.12-13 e 13.13.

7.3.1.1. Intercalación de palabras. Nas subordinadas, como o pronome se apoia no elemento que provoca a anteposición e non no verbo, é posible que se intercale algunha palabra entre o pronome e o verbo, como vemos en “estes IJ casares que *me* uós dades” 8.15-16, 9.15, “por esta erdade que *les* eu dou” 8.8-9, 9.8-9, “esta erdade que *uos* eu dou” 8.14, 9.14, “da herdade que *uos* nós demandauamos” 14.4-5 e “todo esto *les* eu dou” 8.7-8, 9.7, fronte a “se algún ome da mja parte *vos* quiser demandar este casar” 16.8-9.

7.3.2. Uso da forma tónica con preposición. Unha particularidade importante nos pronomes na época medieval é o uso da forma tónica precedida da preposición *a* en lugar da forma átona correspondente, especialmente en fórmulas paralelísticas, como en “fazemos carta de uençon ... *a uós* ... e ao conuento” 3.3-4,5, “fazemos carta de uençon ... *a uós* ... e a fillos de Johán Fernández” 5.2,4,5-6, “eu, P. E. de Lanpaça, con mía muler ... fazemos carta de uençon *a uós* ... e a el conuento” 4.2,3,4, parecido en 10.2, 11.2-3, 12.3, 13.2-3; “eu, María Pérez, con meu marido don Andreu, ffazemos carta de uençon *a uós*” 7.2-3, “ego, don Jullão, con mía muller María Páez, fazemos carta de uençiom *a uós*...” 10.1-2 e parecido en 11.1-3, “ffazemos carta de vençon *a uós* ... e alo conuento desse lugar de quanta herdade nós auemos” 6.2-4, “ffazemos carta de quitaçom *a uós* ...” 14.3, “todo esto vendemos *a uós*, abade” 1.7-8, “peite en couto á uoz del rrey L morauidís e *a vós* a herdade dublada” 15.6-7, etc. Hai un único caso en que aparece a forma átona acompañando á forma tónica con preposición, que é “por esta erdade que *les* eu dou, *damme* eles *a mjn* IJ casares” 8.8-9, 9.8-9.

7.3.3. Uso do pronome suxeito. Nalgúns dos exemplos citados no parágrafo anterior podemos ver outra circunstancia que me interesa destacar, que é o uso relativamente frecuente do pronome suxeito. Isto prodúcese especialmente en contraposición con outros suxeitos ou con outros pronomes que non teñen función de suxeito. Vexamos máis casos: “que *eu*, Domjnga F., [et] *eu*, Mariña P., vendemos a *uós*, J. P., quanta herdade *nós* auemos en Lemeares ... e o uendemos a *uós* a monte e a fonte; et recibimos de *uós* en preco ... ssoldos, de quaes *nós* somos ben pagados” 15.1-3,4-5, “*ego* ... con mía muller ... ffazemos carta de uenciom a *uós* ... de quanta herdade *nós* auemos en Forcas ... et deste precio *nós* sumos ben pagados, et quanta herdade *nós* auemos en Secar de Boys” 12.1-2,3,4-5,6-7, “quanta herdade outra *eu* aio en essa vila ... deste precio *nós* sumus ben pagados; e a tal preito que lla teña *eu*, Pedro Eanes, en meus días” 4.6,7-8; “*eu*, María Pérez, con meu marido don Andreu, ffazemos carta de uençon a *uós* ... de quanta herdade *eu*, M. P. aio ... Et *eu*, don Andreu, con mía muller ia dicta, damos a Monte de Ramo” 7.2-3,4,6, “que *eu*, dom Pedro Meéndez, ensembla cun mía muller dona Eluira R., damos e outorgamos ... o nosso cassar que *nós* auiamos ... se algún ome da mja parte vos quiser demandar este casar, *vós* seerdes sempre anparados per mjas bōas” 16.2-3,4,8-10, “se algún ome uener que esta carta queyra britar, *nós* ... anpararuos sempre con ela” 6.7-8. Máis exemplos pódense ver en 1.10-11, 2.2-4, 10.1-2,3-4,5-6, etc.

7.3.3.1. O uso da forma de suxeito non é, con todo, sistemática, e hai casos de alternancia no uso. Véxanse como mostra “como *eu*, Aras Pérez de Caldelas, *dou* ao moesteiro ... toda mía erdade que *agu* / *ago* en Senra, et *quïtoa* et *renüncoa* ... e a demanda que *fazía* ... Outrosí *me quïto* da demanda que *fazía* ... Todo esto les *eu* dou que o agam... et por esta erdade que les *eu* dou, damme *eles* a mjn IJ casares ... que os *tena* tanto en meus días ... *Eu*, Aras Pérez, deuo a amar e a defender a esse / ese moesteiro ... quanto *eu* poder ... *Eu*, A. P., deuo sempre a anparar a esse / ese moesteiro cun esta erdade que uos *eu* dou ... et *vós* a mjn outrosí cun estes IJ casares que me *uós* dades” 8.3,4,5,6-7,7-8,8-9,10,11-13,13-16, 9.3,4,5,6-7,7-8,8-9,10,11-12,13-16, “*ego*, Johán Pérez das Viñas, con mía muller María Rodríguez, ffazemos carta de uenciom a *uós* ... de quanta herdade *nós* auemos ... vnde *sumos* ben pagados. Et se algún ome uener que esta erdade queyra demandar, *nós* ... anpar[ar]uos senpre a derecto” 11.1-3,4,5-7, “*eu*, Teresa R., con meus fillos et con mías fillas, ffazemos carta de uençon a *uós* ... dúa uiña que *auemos* en S. et dun souto que *auemos* sobre Mouca ... et deste precio *nós* *sumos* ben pagados. Et se algún ome uener que esta herdade queyra demandar, *nós* ... anpararuos senpre con ela” 13.2-3,4-5,5-7, “*eu*, Pedro García, con mía muller Marina Pérez ... ffazemos carta de quitaçom a *uós* ... da herdade que uos *nós* demandauamos ... Et que nunca uos seia deman-

dada, *mandamos* a P. G., notario, que uos faça ende esta carta” 14.1-2,3,4-5,6-7, “deste precio *somos* ben pagados et *nós* quitos daquela herdade ia dita” 5.6-7, etc. En moitos destes exemplos o pronome suxeito aparece porque está en aposición cun antropónimo, como é o caso tamén de “*eu*, Pedro Gunzáñez, que la iscriuj” 7.14-15, “*eu*, Pedro Guncáluez, notariu de Caldelas, que a fige” 8.22, 9.22, “*eu*, Pedro Guncáluez, notariu...” 15.13, 16.15-16.

7.4. Indefinidos. Nos indefinidos destaca a fórmula *algún ome* co valor de ‘alguén’, moi utilizada, pois está en 1.10, 2.7, 3.7, 4.10, 5.7, 6.7, 7.7-8, 10.6, 11.6, 12.9, 13.6, 14.7, 15.5-6, 16.8-9, e tamén a forma *mijsmo* 1.8.

7.5. Relativos. Entre os relativos debemos resalta-lo uso de *vnde* co valor de ‘de que’ en “por precio nomêado, XX ssoldos, *vnde* sumos ben pagados” 11.5-6 e o de *quanto* co valor de ‘todo o que’ en “*eu*, A. P., deuo a amar e a defender a esse / ese moesteiro dessusu ditu / dito *quanto* eu poder” 8.11-13, 9.11-12.

7.6. O verbo.

7.6.1. Formas verbais. Entre as formas verbais podemos salientar *britar* ‘romper, ir en contra’ 1.10, 2.8, 3.8, 4.10, 5.8, 6.7, 8.13, 9.13, 10.6, *conparey* por ‘comprei’ 4.5, a variante *díam* 16.6, as formas arcaicas *faça* 14.7 e *faç* 7.15, a alternancia entre *fez* 1.17,18, 5.3 e *fezo* 14.17, as formas palatalizadas *fige* 8.22, 9.22, 15.14(2), 16.16,17 e *pugi* 8.23, 9.22, as variantes *iscriuj* 7.15, *iscriuío* 2.17, 6.16, 10.10, 11.11, 12.13, 13.13 e *escriuir* 14.16, así como *oýrom* 2.17, 4.20, *oýron* 1.18, 3.15, 5.16, 6.16 e *recibimos* 15.4, algunhas delas correspondentes ás formas que triunfaron en galego; tamén o valor típico medieval de *iazer* ‘estar situado’ en “*dũa* leyra que *iaz* en Outer Rauioso” 4.5. Outras formas verbais dignas de mención son “que *fez pago* dos dineros” en 1.17, co valor de ‘pagou’, e a alternancia entre *ir* e *irse* en “como *se uay* aa Mámo[a] ... et como *vay* alo porto” 1.6-7.

7.6.2. Uso do futuro de subxuntivo e outros tempos verbais. Nas condicionais é importante o uso do futuro de subxuntivo na prótase, seguido dunha subordinada relativa co verbo no presente de subxuntivo, e a apódose co verbo en infinitivo, ás veces co infinitivo conxugado, como en “se algún ome *uener* que esta carta *queyra* britar, nós senpre *defendérmola* per nós” 1.10-11, “se algún ome *uener* que esta carta *queyra* britar, nós ... *anpararuos* sempre con ela” 6.7-8, “se algún ome *uener* que esta erdade *queyra* demandar, nós ... *anpararuos* senpre a derecto” 11.6-7 e “se algún ome *uener* que esta erdade *queyra* demandar, nós ... *anpararuos* senpre con ela” 13.6-7. A fórmula pode tamén aparecer sen a oración de relativo, como en “se algún ome da mja parte vos *quiser* demamdar este casar, vós *seerdes* sempre anparados per mjas boas” 16.8-10. Outras veces a apódose leva o verbo en imperativo, como en “se algún ome *uener* ... que esta carta *queyra* britar, *seia*

maldito” 2.7-9, “se algún ome *uener* ... que esta carta *queyra* britar, *pecte*...” 3.7-8, 4.10-11, igual en 5.7-8, 10.6, ou en “se algún ome *uener* que uola *queyra* demandar, *pecte*...” 7.7-8, 14.7-8, igual en 15.5-6 e parecido en 12.8-9. O futuro de subxuntivo aparece, por outra banda, nas construcións “Conoçuda cousa seia / sea a quantos esta carta *uirem* / *virem* / *ujrem* que...” 1.1-2, 2.1, 3.1-2, 4.1, 6.1, 7.1, 13.1, 14.1, “Conoçuda cousa sega a quantos esta carta *virem* que...” 15.1, 16.1-2 ou 8.2-3, 9.2-3 e en “quanto eu *poder*. Et quem este preito *britar*, *peite*...” 8.12-13, 9.12-13. O infinitivo conxugado pódese ver, ademais, en “et *darmos* deste nosu casar alo moestero una taega de pan” 2.6-7 e “que díam ... IJJ moyos de cemteo ... et *därenlos* estes IJJ moyos delo Burgu atem a Ponte de Nauéoa” 16.6-8. En dous casos non hai diferenza de forma entre o infinitivo conxugado ou o non conxugado. Son “e a tal preito que lla teña eu, P. E., en meus días, e a mía morte *ficar* in paz alo moestero ia dito, et in meus días *dar* dela quarta de pan” 4.7-9.

7.6.3. Uso dos verbos *aver* e *teer*. En relación a estes dous verbos, debo indicar que os dous se usan co parecido valor de ‘ter’ que tiñan en latín. As formas do verbo *ter* que se documentan son *tem* 8.7, 9.7, *tena* 8.10, 9.10, *teña* 4.8, *teñamos* 2.4, *teendo* 8.17, 9.17, 15.9 e *tenendo* 1.12, 2.11, 3.11, 4.14, 5.11, 6.11, 7.11, 13.9, 14.11. As formas de *aver* co valor de ‘ter, posuír’ son *ago* 9.4, *agu* 8.4, *aio* 4.6, 7.4, *á* 2.4, *auemos* 1.4, 2.3, 3.4, 5.3, 6.4, 10.4, 11.4, 12.5,7, 13.4(2), 15.3, *auíamos* 16.4 e *agam* 8.8, 9.8. O pequeno valor diferencial que presentan *aver* e *ter* co significado de ‘ter’ pode verse en “damos un casar de herdade que *auemos* en Castrelo alo moestero de M. de R., per tal preito que *teñamos* nós outro que *á* el moesteyro en essa vila” 2.2-4.

7.6.4. Uso dos verbos *ser* e *estar*. Canto ós verbos *ser* e *estar*, cómpre dicir que o segundo só aparece coa forma *sta* na frase “dúa casa ... et *sta* sub signo de Santa Tegra” 5.4. O verbo *ser* ten varias funcións. Unha delas, moi frecuente, é a da formación da pasiva, como en “*Conoç da* cousa *seia*” 1.1-2, 2.1, 3.1, 6.1, 7.1, 13.1, 14.1, “*Conoç da* cousa *sea*” 4.1, “conoçuda *cousa sega*” 8.2, 9.2, 15.1, 16.1-2, “et que nunca uos *seia demandada*” 14.6 e “vós *seerdes* sempre *anparados* per mjas bõas” 16.9-10. Outras veces o verbo vai seguido dun predicativo como en “*seia maldito* et *scomongado*” 2.8-9, “e a carta *seia* sempre *firme*” 3.8-9, “e a carta *seia firme*” 7.9, “deste precio *somos* ben *pagados*” 1.9, “desto *somos* ben *pagados*” 3.6, “deste precio *somos* ben *pagados* et nós *quitos* daquela herdade” 5.6-7, “deste precio nós *sumus* ben *pagados*” 4.7 e tamén 6.6, 10.5-6, 12.6-7, 13.5-6, “de quales nós *sumos* ben *pagados*” 7.5-6, “de quaes nós *somos* ben *pagados*” 15.5 e “por preçio nomẽado, XX ssoldos, vnde *sumos* ben *pagados*” 11.5-6. Noutras ocasións ten o valor normal de ‘ser’, como en “herdade ... que *foy* de nossu padre” 1.4, “eno casar que *foy* / *foi* de Pedro Carpenteiro” 8.5-6, 9.5-6, “Marina Pérez, filla que *foy* de Pedro Díaz” 14.2 e tamén en “fazemos carta de uençon

dúa herdade ... a uós, Eldora Pérez, muler que *fui* de Pedro Fernández” 5.2,4-5, na que se rompe o esquema, pois debería dicir *fostes*, e onde podemos interpretar como 1ª ou como 3ª persoa de singular. Como última posibilidade témo-lo valor de ‘estar’ na expresión “que presentes *foron / foram / forun*” 1.13-14, 2.12-13, 3.12, 4.15, 5.12, 6.12, 7.12, 8.18-19, 9.18-19, 10.7-8, 11.8, 12.10, 13.10, 14.12, 15.10-11, 16.12 e en “que presente *fuj*” 14.16.

7.7. Adverbios. Entre os adverbios son dignos de mención *asusu* ‘arriba’ e *desusu / dessusu* ‘abaixo’, que temos en “dela fonte de Leborín a *asusu*, así como parte pela carreya *asusu*” 11.4-5, “a esse moesteiro *desusu* dicto” 8.5, “a ese moesteiro *desusu* dito” 9.4-5, “a esse moesteiro *dessusu* ditu” 8.12 e tamén 9.12, “por este precio *desusu* dicto” 12.8. A forma *demais* ‘ademais’ aparece en “pecte a herdade en dublo et *demais* C morauidís” 7.8-9. O arcaico *u* ‘onde’, aínda vivo na forma *ulo?* / *ula?*, aparece na frase “en Secar de Boys, *u* dizem Rrogidoyro” 12.7-8 e o tamén arcaico *ensembla* ‘conxuntamente’ en “que *eu* ..., *ensembla* cun mía muler” 16.2-3. Ademais, *tanto* ten o valor de ‘unicamente’ en “que os tena *tanto* en meus días” 8.10, 9.10. Como adverbios pronominais aparecen as formas *ende* ‘diso’ e *y* (*by*, *bi*) ‘nela’, a primeira en “et que nunca uos seia demandada, mandamos a P. G., notario, que uos faça *ende* esta carta” 14.6-7 e a segunda en “et meu sinal *y* faço” 7.15, “et meu sinno *bi* pugi” 8.22-23, 9.22, “et meu sinal *by* fezo” 14.16-17, “que esta carta fige e / et meu sinal *bi* fige” 15.14, 16.16-17.

7.8. Preposicións. A preposición *a* xa vimos que se usa moito acompañando a unha forma tónica do pronome (§ 7.3.2), pero hai outros usos que debemos destacar, como o uso de *dever a* + infinitivo en “eu, Aras Pérez, *deuo a* amar e *a* defender a ese / esse moesteiro *dessusu* ditu / dito quanto eu poder” 8.11-13, 9.11-12, “eu, Aras Pérez, *deuo* sempre *a* anparar a esse / ese moesteiro cun esta erdade” 8.13-14, 9.13-14 ou a fórmula xa medieval “*comuem a* saber” 16.6. Típica medieval é a combinación coa preposición *sobre* en “dúa herdade que auemos *a sóbre*la fonte” 5.2-3, “lugar nomẽado *a ssóbre*lo Rrogidoyro” 14.5-6. Alterna con *en* en “de quanta herdade nós auemos en Forcas, *alos* Caruallos et *in* Cima de Uila” 12.4-5. Tamén é moi coñecida a expresión “*des* ‘desde’ ... *a*”, que vemos en “*dela* fonte de Leborín *a* *asusu*” 11.4. Ademais, *a* forma parte da locución conxuntiva *a tal preito que*, que alterna con *per tal preito que*, como vemos en “e *a tal preito que* lla teña eu” 4.7-8, “damos un casar ... *per tal preito que* teñamos nós outro” 2.2,3-4. A forma *des* tamén está en “todo esto les eu dou que o agam *des* aquí por sempre por erdade” 8.7-8, 9.7-8 e en “et dárenlos estes IJ moyos *delo* Burgu *atem* a Ponte de Nauéoa” 16.7-8, frase na que, por outra banda, achamos a forma *atem* ‘ata’, pouco usada nos textos galegos. Outras formas dignas de destacar son *sobre* en “et dun souto que auemos *sobre* Mouca” 13.4-5; *en*, que aparece na expresión *en meus días* ‘durante a miña vida’, como se ve en

“que lla teña eu, P. E., *en meus días*, e a mía morte ficar in paz alo moestero ia dito, et *in meus días* dar dela quarta de pan” 4.8-9 e “que os tena tanto *en meus días* ... que me uós dades *en meus días*” 8.10,15-16, 9.10,15-16. Como particularidade témo-la falta da preposición *en* na expresión “da herdade que uos nós demanduamos *lugar* nomẽado a ssóbrela Rrogidoyro” 14.4-6 e “quanta herdade nós auemos en Lemearas..., *logar* ditu Cima de Uila” 15.2-3. Finalmente debemos lembra-lo uso de *per* en “eu, Aras Pérez, deuo sempre a anparar a esse / ese moestero cun esta erdade que uos eu dou *per* mjn et *per* mías bõas” 8.13-15, 9.13-15, o uso da forma primitiva *pera* en “damos e outorgamos *pera* sempre ó m[ol]steiro de M. de R. o nosso cassar” 16.3-4 e o uso de *por* co valor de ‘para’ en “que o agam des aquí *por* sempre por erdade” 8.8, 9.8.

7.9. Conxuncións. Entre as conxuncións destaca o uso de *que* co valor de ‘para que’ en “et *que* nunca uos seia demandada, mandamos a P. G., notario, que uos faça ende esta carta” 14.6-7 e o da disxuntiva *quer* en “se algún ome uener, *quer* da nosa / nosa parte *quer* da alena / alãa, que esta carta queyra britar” 2.7-8, 3.7-8.

7.10. Colocación das palabras. Cando o substantivo vai acompañado de dous determinantes é posible que un vaia anteposto e outro posposto, como en “fiquen *aqueles* casares *ambos* ia dictos” 2.5, “*quanta* herdade *outra* eu aio” 4.6, fronte a “en *outro tal* lugar” 4.11-12. Cando van xuntos *outros* e *moitos*, sempre aparece a mesma colocación: “et *outros[]mujtos* que o uiron” 1.17, “et *outros muytos* que o uirom” 2.16, “et *outros mujtos* que o uiron” 3.14-15, “et *outros mujtos* que llo uirom” 4.20, “et *outros mujtos* que lo uiron” 6.15.

7.11. Concordancia. Cando a data do documento remata en *un* é bastante frecuente que o substantivo seguinte concorde con ese último número en singular, como en “sub era de mil et CCC et *un ano*” 14.9, fronte a “sub era de mill et CC et nonaginta et *VII anos*” 6.9 ou “en era de mill et CC et nonaginta et *VII anos*” 13.14. Por outra banda, na concordancia do suxeito co verbo pode haber unha disociación singular - plural porque o suxeito *eu* vai seguido dunha coordenación introducida por *con* ou *e* que contén unha referencia ás persoas actuantes. Ocorre isto en “*eu*, Pedro Pérez de Maçaneda, con mía muler dona Eluira, *damos* un casar” 2.2, “*eu*, Ffernán Fernández d’Aguijm, con meus fillos ... *fazemos* carta de uençon” 3.2,3-4, “*eu*, P. E. de Lanpaça, con mía muler E. V. et con meus fillos, *fazemos* carta de uençon” 4.2-3 e fórmulas semellantes en 5.1-2, 6.2-3, 7.2, 10.1-2, 11.1-2, 12.1-3, 13.2-3, 14.1-3. En lugar de *nós* ... *vendemos*, aparece como fórmula diverxente “que *eu*, Domjnga Ffernández, [et] *eu*, Mariña Pérez, *vendemos* a uós...” 15.1-2. Noutro caso, aínda que o substantivo *mosteiro* está en singular, o verbo vai en plural porque inclúe a toda a comunidade, como vemos en “comuem a

saber: ao *mosteiro* de M. de R., que *diam* cada ano a dom Pedro M. IJ moyos de cemteo” 16.6-7. Máis cambio témolo noutro contexto, pois comeza “que *eu*, dom Pedro Meéndez, ensembla cun m[ia] muler dona Eluira R., *damos* e *outorgamos* pera sempre ó m[ol]steiro de M. de R. o noso cassar que nós *auiamos*” e despois muda para “ao mosteiro de Monte de Ramo, que *diam* cada ano a dom Pedro Meéndez III moyos de cemteo ... et *dárenlos*” 16.2-4, 6-8, de maneira que o que era suxeito se converte en obxecto indirecto. Con nomes xeográficos femininos o indefinido *todo* pode concordar ou non e nos nosos textos aparece coa forma masculina en “en *todo* Galiza” 4.14-15, 13.9-10, “en *todo* Galliza” 8.18, 9.18.

7.12. Léxico. Nos parágrafos anteriores xa citei numerosas palabras e a eles me remito, polo que neste apartado só quero facer unha referencia especial ós cultismos *notario* 2.17, 6.16, 10.11, 11.12, 12.13, 13.14, 14.7,15, *notariu* 8.22, 9.22, 15.13, 16.16, *patrimonio* 7.4, *públicu* 15.13, *ppúblicu* 16.16, ás formas *juyo* 4.12, *juio* 15.8 e *conpla* ‘compra’ 6.4-5, 10.4, á medida de capacidade *taega* 2.7, ao arabismo *alfayat* 14.15, ás moedas *morauidís* 2.9, 3.8, 4.11, 5.9, 7.9, 8.13, 9.13, 10.7, 12.10, 15.7, tamén de orixe árabe, e *ssoldos* 1.9, 3.6, 4.7,9, 5.6, 6.6, 7.5, 10.5, 11.5, 12.6, 13.5, 14.8, 15.5, 16.7, á fórmula *carta de quitaqm* 14.3 e ó derivado do neutro plural *BONA*, adaptado como substantivo feminino co valor de ‘bens’, que vemos no singular *bôa* 1.11 e no plural *bôas* 6.8, 8.15, 9.15, 11.7, 13.7, 16.10.

7.13. Antropónimos.

7.13.1. Nomes de persoa. Destaca o uso das formas *Vaasco* 3.12, 4.16, 5.14, 8.21, 9.21, 13.11, 14.13, 16.13 e *Sanchio* 16.13, xunto a *Sancho* 4.15,16, 5.15. Dentro das diversas posibilidades medievais para este nome atopámola forma *Aras* 8.3,11,13, 9.3,11,13 e outros nomes dignos de mención son *El-dora* 4.2, 5.4, *Teresa* 13.2 e *Jullão* 10.2.

7.13.1.1. Cando o nome vai seguido do apelido é normal que apareza cunha forma reducida, sempre que o permite o nome, e por iso temos casos coma “Martín + apelido” 1.14, 6.13, 10.8,10, 13.10,12-13, “Martjn + apelido ” 4.17, 11.8-9,10, 12.10,12, 15.12(2), “Pay + apelido” 2.14(2), 10.9, 11.9-10, 12.11, “Rruy + apelido” 4.19. O mesmo ocorre con “Meén Rodríguez” 5.15, fronte a “Meend’Eanes” 1.16, neste caso porque o apelido comeza por vogal. Por esta razón para o nome *Fernando*, cando vai seguido do apelido, adoptei a lectura *Fernán*, pois nos manuscritos está sempre abreviado (*f* ou *ff*), e así temos “Ffernán ou Fernán + apelido” en 3.2, 4.5,18, 6.14, 8.19,21-22, 9.19,21. Tamén lin así “Ffernán da Cela d’Allariz” 14.13.

7.13.1.2. Noutros casos aparece a forma plena, como en “*Sueiro* Méndez” 16.12 e “*Gonçaluo* López” 1.14-15, ou a abreviatura correspondente á forma plena e non á reducida, como en “*Gonã lu*o Migéez” 12.2 ou “*García* Moreira” 16.13. Tamén para *Pedro*, en lugar da forma *Per*, temos sempre a abre-

viatura *P*, correspondente a “Pedro”, seguida do apelido, en 1.12,18, 2.2,15,16,17, 3.2,13(2),15, 4.2,8,20,21, 5.5,12-13,13,14-15,16, 6.12,13(2),13-14,16, 7.13,14(3), 8.6,7,19,20,21,22, 9.5-6,7,19,20,21,22, 10.8,9,11, 11.9(2),11, 12.11(2),13, 13.12(2),13-14, 15.11,12,13(2), 16.2,7,14,15-16. Por iso, cando só presenta a abreviatura *P*, tamén lin “Pedro + apelido” en 12.13 e 14.1-2,2,6-7,14,15.

7.13.1.3. Caso importante é o de *Rodrigo*, que aparece nunha ocasión coma “*Rruy* Gunçáluez” 4.19, pero que nos outros casos está coa abreviatura *R*, correspondente a *Rodrigo*, e así lin “*Rrodrigo* García” en 1.13 e 7.12. Igual fixen cando só está escrito *R* cun trazo que atravesaba a consoante, como en “*Rrodrigo* García” 2.12, 3.12, 4.15, 5.12, 6.12, 8.18, 13.10 e “*Rrodrigo* Garchía” 9.18. Máis interesante é o caso de *Rodrigo Afonso*, pois o apelido comeza por vogal e, con todo, aparece a forma plena en “*Rodrigu* Afonso” 15.9-10 e a abreviatura *R* ou *R* cun trazo, interpretadas como “*Rrodrigo* Afonso” 1.13, “*Rrodrigo* Affonso” 7.11-12, 14.11, “*Rrodrigo* Afonso” 2.12, 3.11, 4.14, 5.11, 6.11, 8.17-18, 13.9 ou “*Rrodrigo* Alfonsu” 9.17-18.

7.13.2. Uso de antropónimos como nomes ou apelidos. O nome *Afonso* aparece aplicado ó rei Afonso X coa alternancia das formas galega e castelá, como vemos en “don Afonso” 1.11, 2.10, 3.10, 4.13, 5.10, 6.10, “don Affonso” 14.10, 16.10 e “don Alfonso” 7.10, 13.8, 15.8, “don Alfonsu” 8.16, 9.16. Por outra banda, aparece como apelido no citado “don *Rrodrigo* Afonso” 1.13, 2.12, 3.11, 4.14, 5.11, 6.11, 8.17-18, 13.9, “don *Rrodrigo* Affonso” 7.11-12, 14.11, “do[n] *Rodrigu* Afonso” 15.9-10 e “don *Rrodrigo* Alfonsu” 9.17-18, personaxe que ten ó seu mando Caldelas. Outro antropónimo que aparece como nome e apelido é *Andreu*, pois, por un lado, temos ó Adiantado do rei en Galicia “don Andreu”, 14.12, 15.10, 16.12, así como “don Andreu” 4.18, 7.26, “don Andreu d’Agijn” 5.14 e “Andreu Eanes” 3.14, ou “Andreu Eanes d’Agijn / d’Agijn” 8.21, 9.21, 14.14, 16.15, e, por outro, “Johán Andreu” 5.1-2.

7.13.3. Personaxes co tratamento de *don*. Alén do rei e dos citados don *Rodrigo Afonso* e don *Andreu*, que é Adiantado do rei en Galicia e presenta alternancia, hai outros personaxes que levan o tratamento de *don*, como o Meiriño Maior “don *Rrodrigo* García” 1.13, 2.12, 3.12, 4.15, 5.12, 6.11-12, 7.12, 8.18, 13.10, “don *Rrodrigo* Garchía” 9.18; o bispo de Ourense “don *Jobán*” 1.12, 2.11 ou “don Johán Díaz” 3.10-11, 4.13-14, 5.11, 6.10-11, 7.11, 8.17, 9.17, 13.9, 15.9, 16.11; o abade de Montederramo “don *Jobán*” 1.8, 14.4 ou “don Johane” 3.5 ou “don ffrey Iohane” 4.3, 13.3 ou “don ffrey Johane” 6.3, 7.3 ou “don ffrey Johán” 10.3, 11.3, 12.3. O comendador de San Lourenzo aparece como “don Martín Fernández” 10.8, 13.10 e “Martjn Fernández” 11.8-9, 12.10. Sen este tratamento están o xuíz de Caldelas “Pedro Pérez” 5.12-13, 6.12, 8.20, 9.20 e os cabaleiros “Gonçaluo López” 1.14-15, “*Rruy* Gonçáluez” 4.19 e “Meén Rodríguez” 5.15. Fronte ó prior “don Sancho” 4.15,

non leva o tratamento o *subprior* “Vaasco Pérez” 4.16 e entre os monxes aparecen “don Pedro” e “don Martino” 2.13, pero “Sancho Eanes” 5.15. Tam pouco o levan o arceidiago “Pedro Eanes” 1.12 e os cregos, prelados ou capeláns que figuran coma testemuñas, como en 1.14,15,16, 2.15, 6.14,15, 10.9(2), 11.9,10(2), 12.11(2), 15.12, 16.13,14.

7.13.3.1. Entre os personaxes importantes, cando actúan o home e maila muller, hai varias posibilidades, pois poden aparece-los dous co tratamento, como “dom Pedro Méendez” 16.2,7 e a súa muller “dona Eluira Rodríguez” 16.3; pode aparece-lo home e non a muller, como en “ego, don Jullão, con mía muller María Páez” 10.1-2 ou “eu, María Pérez, con meu marido don Andreu ... eu, María Pérez ... eu, don Andreu” 7.2,4,6, e pode aparece-la muller e non o marido, como en “eu, Pedro Pérez de Maçaneda, con mía muller dona Eluira” 2.2.

7.13.4. Apelidos. Entre eles resaltarei o uso das formas *Uaásquez* 1.3,5, 5.13 e *Vaásquez* 4.2, 8.20-21, 9.20, fronte a *Páez* 4.5, 6.13, a forma impropia *Múogu* 4.16-17 e a forma *Michel* (*mīchīl*) 16.14, que podería ser unha grafía desaxustada por *Migéez*.

7.13.4.1. Normalmente as testemuñas levan o apelido e, de todos eles, cómpre destacar “Pedro Abbellom” 6.13, “Fernán Canbade” 8.19, 9.19, “Johán Canpelo” 1.16, “Domingo Cañoto” 13.12, “Pedro Carpenteiro” 8.6, 9.5-6, “Pedro Carreyra” 3.13, “Pedro Cide” 8.19, 9.19, “Fernán Correicas” 8.21-22, 9.21, “García Moreira” 16.13, “Johán Mouro” 2.15, “Pedro Mouro” 15.12, o citado “Johán Múogu” 4.16-17, “Pedro Muozino” 10.8, 11.9, 12.11, “Pedro Pixota” 5.14-15, “Domingo Roça” 2.14-15, “Pedro Santiago” 7.14 e tamén “Johán Eanes Correa” 8.19-20, 9.19-20, que alterna con “Johán Correa” 5.13, 14.13.

7.13.4.2. Estes apelidos, ás veces, van acompañados da indicación do lugar, como en “Lope Uaásquez de Santisso” 1.5, “Pedro Pérez de Maçaneda” 2.2, “Pedro Uieuz do Burgo” 2.16, “Johán Pérez da Rrasa” 3.14, “Pedro Eanes de Lanpaça” 4.2, “Ffernán Eanes de Canba” 4.18-19, “Pedro García de Ueyga” 4.20, “Johán Andreu do Souto” 5.1-2, “Pedro Fernández de Moas” 5.5, “Vaasco Pérez de Ualderriquia” 5.14, “Martín Páez do Burgo” 6.13, “Pedro Eanes de Candaendo” 6.13-14, “Domingo Pérez de San Fijz” 6.14-15, “Domingo Gunçáluez da Coua” 7.13, “Pedro Fernández de Pedrouços” 7.14, “Andreu Eanes d’Agíjn / d’Agíjn” 8.21, 9.21, 14.14, 16.15, “Johán Pérez das Viñas” 11.2, “Vaasco Rodríguez do Burgo” 13.11-12, “Pedro Eanes d’Aguijn” 13.12, “Martín Domjngez de Canba” 13.12-13, “Pedro Díaz de Secar de Bois” 14.2-3, “Fernán da Cela d’Allariz” 14.13, “Pedro Uaásquez da Rrúa Noua” 14.14, “Pedro Domjngez das Uinas” 15.11-12, “Sueiro Méendez de Ual do Nero” 16.12 e “Johán Ffernández de Mones” 16.14. Hai alternancia entre “Aras Pérez de Caldelas” 8.3, 9.3 e “Aras Pérez” 8.11-12,13-14, 9.11,13 e nalgúns casos o apelido só indica o lugar de procedencia, como “Johán de Samartino” 1.15,

8.19, 9.19, “Johán de Samartjno” 4.17, “Saluador de Queyroga” 4.19, “Johaniño de Lemeares” 15.11 ou “García de Roínda” 16.13-14. Aparece sen o apelido “*Johán*, clérigo de Quoto” 1.16, pois non parece probable que *clérigo* sexa neste caso apelido.

7.13.4.3. Como nos documentos temos moitas veces a presenza do pai e mais dos fillos, podemos ver como, en xeral, os fillos levan como apelido a forma correspondente ó nome do pai, como en “eu, *Ffernán* Fernández d’Aguijm, con meus fillos Pedro *Fernández* et Marina *Fernández* et María *Fernández* et Domjnga *Fernández*” 3.2-3, “Johán *Fernández*, fillo de *Ffernán* Eanes” 4.18, “Pedro *Pérez*, iuíz de Caldelas; sou padre *Pedro* Uiuéyz” 6.12-13 ou “Marina *Pérez*, filla que foy de *Pedro* Díaz” 14.2. Pero tamén pode ocorrer que o fillo leve o mesmo apelido có pai, como en “eu, *Pedro* *García*, con mía muller Marina *Pérez* ... et con nossu fillo Johán *García*” 14.1-3, ou que varios fillos leven o apelido correspondente ó nome do pai e que un deles tome o mesmo apelido que ten o pai, como en “eu, Sancha *López*, con mías irmanas Marina *López* et Sancha (*sic*) *López* et María *Uaásquez*, todas irmanas” 1.2-3, que son fillas de “*Lope* *Uaásquez* de Santisso” 1.5. Nuns cantos casos só aparece o nome do fillo ou da filla sen apelido: “Marina” 5.2.4, “Gonçaluo Migéez, con mía muller Eluira Sánchez et con meus fillos Johane et Pedro et Martiño” 12.2-3.

7.14. Topónimos. Entre os topónimos debemos lembra-las formas *Aguijm* 3.2.4, *Aguijn* 7.5,13, 13.12, 14.14, *Agijn* 5.14, 9.21, 16.15 ou *Agiín* 8.21 ‘Aguil’, *Candaendo* 6.14 (2) ‘Candedo’, *Lampaça* 4.2.6 ‘Lampaza’, *Lemeares* 1.14, 15.3,11,12 ‘Lumeares’, *Maçameda* 2.2 ‘Manzaneda’, *Moaas* 5.5 ‘Moás’, *Nauéoa* 16.8,14 ‘Navea’, *Outer Rrauíoso* 4.5 por ‘Outeiro’, *Queyroga* 4.19 ‘Quiroga’, *Quoto* 1.5,16 ‘Coto’, *Rjuu de Cabras* 1.7 (hoxe será ‘Río de Cabras’), *Rrogiroyro* 12.8, 14.5 (hoxe será ‘Ruxidoiro’), *Saas do Monte* 16.5 ‘Sas do Monte’, *San Fijz* 6.15 ‘San Fiz’, *San Gurgu* 16.15 ‘¿San Xurxo ou Santiurxo?’, *Santisso* 1.5 ‘Santiso’, *Secar de Boys* 12.7, 14.6 e *Secar de Bois* 14.2-3 ‘Sacardebois’, *Ualderriquia* 5.14 ‘Valderrique’ e *Ual do Nero* 16.12 ‘¿Valdonedo?’, así como *Pena Petada de Triues* 8.9, 9.9 e *Santa Tegra* 5.4 ‘Santa Tegra de Abeleda’.

7.15. Fórmulas latinas. En textos tan antigos é moi corrente a aparición de fórmulas latinas ou de carácter latinizante, ás veces, falsamente latinizantes. Estas fórmulas poden atoparse en calquera posición dentro do texto. Así, hai moitos documentos que comezan cunha frase en latín e despois continúan en romance, como “Jn Dei nomine amen” 2.1, 3.1, 4.1, 6.1, 7.1, 13.1, “Jn Dei nomine amen. Notum sit presentibus et futuris quod ego, Johán Andreu...” 5.1-2, “Jn Dei nomine amen. Notum sit tam / tan presentibus quam futuris quod ego...” 10.1, 11.1, 12.1, “Jn Dej nomine amen. Sub era M^a C^aC^a...” 8.1, 9.1, “Sub era M^a CC^a LXXXX^a V^a, jn mense september” 1.1 e “Era M^a C^aC^aC^a IJ anos” 16.1.

7.15.1. En posición interna podemos citar adaptacións ou fórmulas que mesturan romance e latín como “Regnando rrey / rey don A.” 1.11, 3.10, 4.13, 6.10, 7.10, 13.8, 14.10; “rreynando rey don A.” 2.10, “rrenando rrey don A.” 5.10, ou noutros co cambio para a forma “rreinaua / rreynaua rey don / dom A.” 8.16, 9.16, 15.8, 16.10; “tenendo Caldelas don...” 1.12-13, 2.11, 3.11, 4.14, 5.11, 6.11, 7.11, 13.9, 14.11, “teendo Triues et Caldelas don...” 8.17, 9.17, “teendo Calldelas do[n]...” 15.9; “que presentes foron” 1.13-14, 2.12-13, 3.12, 4.15, 5.12, 6.12, 7.12, 10.7-8, 11.8, 12.10, 13.10, 14.12; “qui foron presentes” 8.18-19, 9.18-19, “qui presentes foron” 15.10-11 e “qui presentes foron” 16.12; “Johán de Samartjno, presbiter, testis” 4.17; “sub signo de...” 5.4, 6.5, “sub sino / sinno de...” 15.3, 16.5; “ffecta a carta jno mes de setembro, en era M^a CC^a LXXXX^a V^a” 2.9-10, “fecta a carta en era M^a CC^a LXXXX^a V^a, jn mense outubro” 3.9, “ffecta a carta inno mes de juyo, en era M^a CC^a LXL^a VJ^a” 4.12, “anpararuos ... a derecho. Ffecta a carta VIJ días ante *kalendas* marcias, sub era de mill et CC et nonaginta et VIJ anos” 6.8-9, “ffecta a carta VJ días de nouembrio, sub era M^a CC^a XC^a VIJ^a” 7.9-10, “ffecta a carta ... en era M^a CC^a LXXXX^a VJ^a” 5.9-10; “ffecta a carta ... en era M^a CC^a XC^a VIJ^a” 10.7, “a derecho. Ffecta a carta no mes de marcio” 11.7-8, “ffecta a carta no mes de marcio” 13.7-8, “ffecta a carta X días andados d’abril, sub era de mil...” 14.9, xunto a “feyta a carta XV días de juio, era M^a C^aC^aC^a IJ” 15.7-8.

7.15.2. En posición final podemos citar “en era de mill et CC et nonaginta et VII anos” 13.14; “Pedro Gunçáluez qui notuit” 3.15, 4.21, 5.16. Noutros adaptaciónse esta fórmula ó galego: “Pedro Gunçáluez, que a fez” 1.18 ou “Pedro Gunçáluez, notario, que a iscriuío” 2.17, etc.

7.15.3. Tamén é unha adaptación do latín a coñecida fórmula “conuçuda cousa seia / sea a quantos...” 1.1-2, 2.1, 3.1, 4.1, 6.1, 7.1, 13.1, 14.1, “conuçuda cousa sega a...” 8.2, 9.2, 15.1, 16.1-2, así como “quanta herdade nós aemos en Lemeares..., logar ditu Cima de Uila” 15.2-4, “da herdade que uos nós demandauamos lugar nomêado a ssóbrelo Rrogidoyro” 14.4-5. Véxanse ademais palabras ou fórmulas estrañas ao galego como “testis” 3.12,13(3),14(3), 4.15,16(2),17(2),18(2),19(2),20(2); “pecte” 2.9, “pecte en copto” 3.8, 4.11, 10.6, 12.9, 14.8, “peyte en capto” 5.8, “octaua” 4.4, “conparey” 4.5, “sumus” 4.7, “in paz” 4.8, “in meus días” 4.9, “derecto” 4.10, “subprior” 4.16, “episcopo” 8.17, 9.16, o apelido “Pedro Sancij, Diagu Sancij” 15.13, etc.

EDICIÓN

1

1257, Setembro.

Sancha López e as súas irmás vendenlle ó mosteiro de Montederrama a súa herdade do Coto.

A. C. Ourense, Fondo de Pergamiños Mónacais, nº 766.

- Subi era M^a CC^a LXXX^a V^a, in mense septembris, Cinqüida cousa sei[n]a¹ / a quantos esta carta iurem que eu, Sancha López, con mis irmmas Marina / López et Sancha López et Maria Uásquez, todas irmmas. fãzomys carta de / ue[n]e[ç]ón² de herdade que anemys, que foy de missa padre
- 3 Lope Uásquez de Soutiso, / [...] lo gal nomeado pelo visco de Quoto et como se vey a Mão[n]a³ et como parte pelo rigeiro do Exertedo et como vey alo porto / d[e]⁴ Rjua de Cahras. Todo esto vendemys a nós, abade don Johán de Monte de Rramo, / e aó conuento desse mysmo lugar, por precio nomeado, L et II solidos et trece, / et deste precio somys ben pagados.
- 10 Se algua ome tener que esta carta queyrá / bñtar⁵, nós scilpre defendérmola per nós et per nosa fíoa, Rregnando rrey / don Afonso en todos soss regnos, bysso en Ourense don Johán, arcidiágo[n] Pedro Eal/ses, tenendo Caldeias don Rrodrigo Afonso, meyrino mayor en Galiza don Rrodrigo / Garcia, que prese[n]tes⁶ fãzom: Martín Menéndez, prelado de Lemosares; Gonçaluo
- 15 López, / caualero; Johán de Santarino, prelado da Burgo; Johán Eanes⁷, sou capelan; Johán Campelo; Johán, / cleigo de Quoto; Meend' Eanes, sou ome do abade, que fez pago dos dineros, et outro[s]⁸ muitos que o viron e o oýron. Pedro Gonçálvez, que a fez.

¹ Quei enlempido.

² Despois esta palabra outa.

³ Tallo o a.

⁴ Tallo o rramo.

⁵ Tallo o e.

2

1257, Setembro.

Pedro Pérez de Marzameda e a súa muller dñalle ó mosteiro de Montederrama un casar en Castrelo e a mosteiro dñalles outra en usufruto na mesma vila

A. H. N., Clero, Carpeta 1484, doc. nº 6.

In Dei nomine amen. Conoçuda cousa seia a quantos esta carta virem que eu, *Padro Pérez de Maçanedá*, con miã muler dona Eluira, darmos un casar de herdade que auemos en Castelo aló / moesters de Monte de Ramo, por tal peito que telhamos nós outro que à el moesteyro en essa / villa; e a posamento de miã / et de miã muler na dita fiquen aguelas casares anhos na dictos / alo moesteyro de Monte de Ramo en paz; et darmos deste nosa casar alo moesteyro una / taega de pan en cohoçencia cada ano. Et se algũ ome³ uener, quer da nosa parte quer da aldea, / que esta carta queytra bñtar, seia maldito et scomongado et peete na uoz del rey C³ monañid³. Ffecta a carta jno mes de setembro, en era M³ CC³ LXXX³ V³, Reynaudo rey don Afonso / en todos sus regnos, byspo en Ourense don *Johán*, tenendo Caldelas don *Rodrigo Afonso*, / mirino mayor en Galiza don *Rodrigo Garcia*. Que presentes foron: don *Peðro*, monge de Monte / de Ramo, et don *Martín*, monge; *Pay Fernãdez*, teryeyro da Burgo, et *Pay Eanes²*; çapatey/roc *Domingo Roça*; *Johán Mour*, ome³ de abade, et *Peðro Fernãdez*; *Johán Eanes²*, capelãr da Burgo; *Peðro Uíuez* / da Burgo et outros manytos que õ ãtrom e õ çyrom: *Peðro Guaçãluez*, notario, que a iscriviõ³.

No ms. (no fago referencia)

En osms 66r³

³ No dizeval³ / ² Ome de Ourense³

3

1257, Outubro.

Fernando Fernãdez de Aguilã e os seus fillos vendenlle o moesteyro de Montederramo as herdades que teñen en Aguilã.

A. C. Ourense, Fondo de Pergaminos Monacos, nº 768.

In Dei nomine amen. Conoçuda cousa seia a quantos esta carta virem / que eu, *Fleynã Fernãdez d'Aguilã*, con meus fillos *Peðro Fernãdez* et *Martín Fernãdez* et *Domingo Fernãdez*, fazemos carta de uençõn / de quanta herdade auemos en Aguilã, a toda parte, a montes e a fontes. / a nos, don *Johãne*, abade de Monte de Ramo, e ao conuerto desse lugar, por precio nomeado, XXXX *ssaldos*, et deson somos ber pagados. / Et se algũ ome³ uener, quer da nosa parte quer da aldea, que esta / carta queytra bñtar, peete en coplo na uoz del rey C³ monañid³. / e a carta seia sempre firme. Ffecta a carta en era M³ CC³ / LXXX³ V³, ja messe outubro, 10 Regnaudo rey don Afonso en todos sous / regnos, bispo en Ourense don *Johãn Diaz*, tenendo Caldelas don *Rodrigo Afonso*, mirino mayor en Galiza don *Rodrigo Garcia*. Que presentes foron: *Vaas/ro Fernãdez*, testis; *Johãn Fernãdez*, testis; *Peðro Eanes²*, testis; *Peðro Carreyra*, testis; *Domingo* /

Bertólez, testis; Johán Pérez da Brasa, testis; Andreu Eanes¹, testis, e outros
15 mujtos / que a njran e njrtan. Pedro Guaçálvez qui notiti².

¹ No ms. con outro sobrascrito.

² Esta escrito máis.

³ Coa escrita máis.

4

1258, Xuño.

Pedro Janes de Lampaza e a súa muller vendente á mosteiro de Montederrama a oitava do casar onde moran, unha letra en Outeiro Rabioso e todo o que el foi na Vila de Lampaza.

Arquivo Histórico Provincial de Ourense, Carpeta C-9, nº 3.

In Dei nomine amen. Conoçida cousa sea a quantos esta carta njran que
eu, / Pedro Eanes de Lampaza, con mi muler Eldora Vuásquez et con meus
fillas, fazemos carta / de novçón a vós, don ffrey Iohane, abade de Monte de
Bramo, e a el conuento desse lugar¹ da octava doquel casar en que eu moro.
5 et dña letra que jaz en / Outeiro Rabioso, que comparey de Fferrada Pérez, et
querra herdade outra en vós en essa vila / de Lampaza, a toda parte, por
preço nomendo, L. ssoldos, et deste precio nós samos / ben pagados; e a tal
preço que lla teña eu, Pedro Eanes, en meus días, e a mi morte / ficar in paz
alo moestero in dito, et in meus días dar dela quarta² de pan et III ssoldos de
10 / denario cada ano. Et se aliañ omes³ uerter que esta carta quoyra betrar, /
pecte en copto na voz del rey C moratada e a herdade dublada en outro tal
lugar / Fflecta a carta lano mes de july, en era M^o CC^o LXL° VJ^o.
Regnando rey / don Alfonso en todos seus regnos, Inpa en Ourense don
Johan Díaz, tenendo Caldeas / don Rodrigo Alfonso, merino mayor en todo
15 Galiza don Rodrigo Garcia. Que presentes / foron: don Sancho, prior, testis,
Vuasco Pérez, subprior, testis; Sancho Eanes, celareyro, testis; / Johan Múo-
ga, testis, da Burga; Johan de Samartino, prestiter, testis; Martjn Garcia,
testis; don Andreu, testis; / Johan Fernández, fillo de Fferrnan Eanes⁴ de
Carba, testis; Saluador de Queyroga, testis; Rruy Guaçálvez, / canaleyro,
20 testis; Pedro Garcia de Ueyga, testis, e outros mujtos que llo njran e njrtan.
/ Pedro Guaçálvez qui notiti⁵.

¹ Despois máis escrito (Arqui) 0

² Unha abreviatura de que en valor de ouro.

³ No ms. con outro sobrascrito.

⁴ Esta escrito máis.

⁵ No escrito máis. "Como de Lampaza".

5

1258, Febreiro.

Xoán Andreu do Souto e a súa filla vendentes a Elvira Pérez e os fillos de Xoán Fernández unha herdade sobre a fonte de Pousada e unha casa, na freguesía de Santa Tegra.

A. C. Ourense, Fondo de Pergamiños Monacais, nº 784.

In Dei nomine amen. Notum sit presentibus et futuris quod ego, Iohán¹ Andreu do Souto, cum miá filla Marina, fizemos carta² de vençion dña herdade que auemos a sóbrela fonte de Pousada e a dña casa que fez Iohán Gonçáluez, meu sogro, autu³ de Marina, et sta sub signu de Santa Tegra, a nós, Eldora Pérez, muler que fui de Pedro Fernández de Mouas, / e a fillos de Iohán Fernández, Damiánuela por precio nomeado, L. ssoláos, et deste precio somos⁴ ben pagados et nós qñtes / daquela herdade ia dita. Si algñu ome⁵ uener que esta carta queyra britar, peyte en capto aa voz del rey. C. monada e a herdade en dubla. Flecta a carta eno mes de feureyero, en era
 20 M^o CC^o LXXX° V^o. Rrenadao rey / don Afonso en todos sous reynos, bispo en Ourense don Iohán Diaz, tenendo Caldeas don Rodrigo Afonso, metrino mayor en Galiza don Rodrigo Garcia. Que presentes futor: Pedro Pérez, fule de Caldeas; Pedro Unueyz, Domingo Usásquez, Iohán Carrea, / don Andreu d'Agija, Saluador Pérez, Vaasco Pérez de Ualderriciña, Pedro
 15 Pixota; Mezo Rollíger, canaleyro; Sauncho¹ Fames, mouge, e outros que a uiron e oyroa. Pedes Gonçáluez qui notui (MAN)⁶.

¹ Después está borrado en).

² No me. con unu sññerito).

³ O borrado gññerito).

⁴ No dñro de "Carta de Pousada de Santa Tegra".

6

1259, Febreiro, 23.

Marina Janes e o seu marido vendente a mosteyro de Montederrama as herdades que teñen en Senra, na freguesía de San Mamede de Forcas.

A. C. Ourense, Fondo de Pergamiños Monacais, nº 820.

In Dei nomine amen. Conoçuda cousa sena a quantos esta carta uiron que eu, Marina / Fames¹, cum meu m[ar]ido² Pedro ...z², fizemos carta de vençion a nós, don Ifrey Johane, abbade de / Monte de Rramis, e aña comento desse lugar de quanta herdade nós auemos en Senra, / d' auoçñia et de com-
 5 plá, a montes e a fontes, sub signu de San Mamede de Forcas, / por precio nomeado, CCC^{os} et LXXI ssoláos, et deste precio nós somos ben pagados.

ñ se algún / ome³ uener⁴ que esta carta queyra britar, nós, per nós et per
nossas boas, asparatuos / sempre con ela a dereito. Ffecta a carta VII dias
año kolovidas marciais, sub era / de mill³ et CC et nonagonta et VII anos¹.

- (1) Regnando rey don Afonso en todos seus regnos, / bispo en Ourense don
Johan Díaz, tenendo Caldeas don Rodrigo Afonso, meirino en Galiza don /
Roderigo Garcia. Que presentes foram: Pedro Pérez, juiz de Caldeas, seu
padre Pedro Ulueyz; Martín Pérez / da Barga, Pedro Abbellon, Pedro Far-
nes² de Candaendo, Flérran Eanes³, prelado de Cardacrido, Domingo Pérez
(8) de San / Eijz; Johan Eanes⁴, clérigo de Carbu, e outros mojos que lu titon e
oýron, Pedro Guaçálvez, notario, la iscritio.

¹ Esta escrito aññ.

² Desapareceu a súa copia e non se lu.

³ Na súa copia trazo un erro.

⁴ Antes está escrito en i.

7

1259, Novembro, 6.

*Maria Pérez e o seu marido vendenlle á mosteiro de Montederrama as her-
dades que tiña ela de seu patrimonio na vila de Aguil e dulle as herdades
que compraran de Marina Martíz.*

A. C. Ourense, Fondo de Pergamiños-Monacais, nº 844.

- In Dei nomine amen. Conoçuda causa sei a quantos esta carta viron que
eu, Maria Pérez, / con meu marido don Andreu, ffazemos carta de uençon a
nós, don Jfrey Jaluan, / abade de Monte de Rramo, e a[n]³ conuento desse
lugar de quanta herdade eu, Maria Pérez, air de meu patrimonio na vila
5 d'Aguiñ, por preço nomeado, / LX ssoldos, de quales nós sumos ben paga-
dos. Et eu, don Andreu, con miã muller / ia dicta, damos a Monte de Rramo
quanta herdade compramos de Marina / Martíz por nossas almas. Et se algún
ome² uener que uola queyra demandar, / pecte a herdade en dublo et demais
C moñadís, e a carta seiã firme. Ffecta / a carta VI dias de novembro, sub
(1) en M^o CC^o XC^o VII°. Regnando rey / don Alfonso en todos seus regnos,
bispo en³ Ourense don Johan Díaz, tenendo / Caldeas don Rodrigo
Afonso, meirino en Galiza don Roderigo Garcia. Que presentes foram:
d'Aguiñ Pedro Eanes⁴, Domingo Fernández; Domingo Guaçálvez da Coua,
Pedro Santiago, Pedro / Fernández de Pedronços. Eu, Pedro Guaçálvez, que
(1) la iscritio et meu sinal y liço / SIGNO¹.

¹ Esta escrito o conuento.

² Na súa copia trazo un erro.

³ Esta escrito en i.

⁴ Esta escrito aññ.

1260, Febreiro, 24.

Aras Pérez de Caldelas cambia co mosteiro de Montederramo a herdade que ten en Senna por dous casares en Pena Peada, en Trives, e renuncia-las demandas que lle facía o mosteiro sobre uns casares.

Á. C. Ourense, Fondo de Pergamiños Minúsculos, nº 852. Este documento fai carta partida co seguinte.

In Deo nomine amen. Sub era [M^o] C^oC^o [L[XXXXVI]II], [XXI]II° días andados do mes / de febreiro. Contiguda cousa sega a todos los omes que esta carta oren como¹ / eu, Aras Pérez de Caldelas, dou ao mosteiro de Monte de Ramo toda min erdade / que ago en Senna, et quitou et renuncion
5 a esse mosteiro desusa dicto e a demanda / que fazia eno casar que foy de Pedro Carpenteiro et de sua mulej Martha Eanes². / Outrosi me quito da demanda que fazin eno casar que ten Pedro Pérez, o pedreiro. Todo / esto les eu dou que o agoa das aquí por sempre³ por erdade, et por esta erdade que les / eu dou, damre eles a min / casares en Pena Peada de Trives, cu
10 todas suas dereitunas, que os tena tanto en meus días, e a meu pasamento fique[m]⁵ estes / casares ja ditos / a esse mosteiro ja diu en paz. Eu, Aras Pérez, deuo a amar e a defender a esse mosteiro dessusa diu quanto eu poder. Et quem este preito brita, peite en coito C morauís. / Eu, Aras Pérez, dano sempre⁴ a anparar a esse mosteiro cuo está erdade que vos na dou
15 / por min et per más boas, et vos a min outrosi que estes / casares que me uos dades en / meus días. Reinoua rey don Alfonso en León, en Castilla; episcopo en Ourense don Johan Diaz, / sendo Trives et Caldelas don Rodrigo Afonso, meyrino en todo Galliza don Rodrigo Garcia. / Qui / oron
20 Correa, Domingo Díaz⁶; / Pedro Pérez, juiz de Caldelas, Domingo Vaizquez, Pedro Uicéy[z]⁷, An[dreu]⁸ Eanes⁸ d'Agim, / Vasco Rodríguez, Fernan Correias, Eu, Pedro Garcáñez, notariu de Caldelas, que a / foye / et moa sinno h^o pagi / SIGNO/

¹ Desigñara eu a min a min neste.

² O. e. final esta escritura.

³ Esta escrito / foye.

⁴ Esta escrito con dous casos de po-

tillo o e.

⁵ O. e. final escrito por dousos da hie.

⁶ Fillo o e.

⁷ Esta escrito con ita / hie / esta / hie / se / le / bo / g / o / p / o / r / o / s / o / m / o / s / q / u / e / t / r / a / s / u / a / s / m / e / t / r / a / s.

⁸ O. e. final / o / s / e / t / r / a / s / u / a / s / m / e / t / r / a / s.

1260, Febreiro, 24.

Araç Pérez de Cadelas cambia co mosteiro de Montederrama a herdado que ten en Serra por dous casares en Pena Petada, en Trives, e renuncia de demandas que lle facía o mosteiro sobre uns casares.

A. C. Ourense, Fondo de Pergamiños Monacais, nº 856. Este documento fai carta partida co anterior.

- Já Deç nomme amen. Sub era¹ M^o C^o LXXXVIII, XIII dias andadas do mes [de]² / febreiro. Conquida causa seça a tôcoslos omes que esta carta airen como / eu, Araç Pérez de Cadelas, dou ao mosteiro de Monte de Ramo toda miã erdade que a'go en Serra, et quitos et renúncia a ese
- 3 mosteiros desusu dito e a demanda / que facía eno casar que foi de Pedro Carpanteiro et de súa muler Mariña Eanes³. / Outrosi me quito da demanda que facía eno casar que tem Pedro Pérez, o pedreiro. Todo esto les eu dou que n'agam des aquí por sempre⁴ por erdade, et por esta erdade que les eu / dou, dímme eles a miã li casares en Pena Petada de Trives, cuo todas sñas
- 10 derrey/larás, que os leu tanto en meus días, e a meu pasamento sñem estes li casares⁵ / já dños a ese mosteiro já dñu en paz. Eu, Araç Pérez, deuo a mirar e a defender a [e]se⁶ / most[e]rrio⁷ dessusu dito quanto eu poder. Et quem este preito britar, parte en coita / C moraliãis. Eu, Araç Pérez, deuo sempre⁸ a apaxar a ese mosteiro con esta erdade que uos / eu dou por miã
- 15 et por miã bõas, et vos a miã outrosi cuo estes li casares que me uos / dades en meus días⁹. Reinava rey don Alfonso en León, en Castilla; epascoço en Ourense do[n]¹⁰ Johan Díaz¹¹, / sendo Trives et Cadelas don Rodrigo Alfonso, meirino en todo Galliza dou Rodrigo Garc'clua. Qu' foron presentes: Pedro Cide, Fernán Canbade, Johan de Samartino, Johan Eanes
- 20 Correa, Domingo / Díaz, Pedro Pérez, juiz de Cadelas; Domingo Vaisquez, Pedro Uinez, Andreu Eanes¹² d'Agijó, / Vasco Rodrigiz, Fernán Cortecias, Eu, Pedro González, notario de Cadelas, que n' fige / et meu sinno hi¹³ pugi (SIGNO).

¹ Data certificada.

² O ms. contén errores.

³ Data escrita: *1260*.

⁴ Está escrito con letras maiúsculas.

⁵ O ms. está adobresado.

⁶ *Esse*.

⁷ *Mostreio*.

⁸ *Por sempre*.

⁹ *Por sempre*.

¹⁰ *Alfonso*.

¹¹ O ms. está escrito por adobresado.

¹² O ms. está adobresado.

10

1259, Marzo.

Don Xullán e a súa muller vendente á mosteiro de Mamederrama as herdades que teñen en Seira.

A. C. Ourense, Fondo de Pergamiños Monacais, nº 823-A. Este documento e os dous seguintes están escritos no mesmo pergamiño.

In Dei nomine amen. Notum sit tam presentibus quam futuris quod ego, don¹ Julião, cum mia mulier *Maria Pérez*², fazemos carta de uerçion³ / a nós, don ffrey *Johán*, abade de Monte de Rramo, e alo conuizim desse lugar de iguarta herdade nós auemos en Seira, de coipla et d'auença, / a montes e a
 5 fontes, por preço nomñado, C *ssoldos*; et deste preço nós sumos ben pagados. Et se algún uerç⁴ uener que esta carta queyra / hristar, peche en copto C *marauidís*. Flecta a carta no mes de marzo, en era M^o CC^o XC^o VII°. Que presentes foron: don Martín / Fernández, comendador; Pedro Muozino; Pedro Eanes⁵, clérigo d'Arillo; Pay Luásquez⁶, clérigo de Bolmonte; *Johán*
 10 Diaz; Martín Domínguez, clérigo de Cãmba. / *Johán Eanes*⁷, que la iscruiuo per mandado de Pedro Guirçáluez, notario.

¹ Deseusa esta palabra *Cristián* (esta escrita *xiui*)

² Esta escrita *oñe*

³ *Uerçion*

⁴ *Notum* (un outro sobrenome)

⁵ Esta escrita *oñe*

⁶ Esta escrita *oñe*

11

(1259)¹, Marzo.

Johán Pérez das Viñas e a súa muller vendente á mosteiro de Mamederrama as herdades que teñen en Leboriã.

A. C. Ourense, Fondo de Pergamiños Monacais, nº 823-B. Este documento, o anterior e o seguinte están escritos no mesmo pergamiño.

In Dei nomine amen. Notum sit tam presentibus quam futuris quod ego, *Johán Pérez das Viñas*, cum mia mulier *Marya Rodríguez*, fazemos carta de uerçion² a nós, don ffrey *Johán*, abade de Monte de Rramo, e alo conuizim desse lugar de quarta herdade nós auemos dela fonte / de Leboriã a astusa,
 5 assi como parte pela carreya astusa, por preço nomñado, XX *ssoldos*, unde

- sumos ben pagados. Et se algún ome² uener que esta erdade queya demandar, nós, per nós et per nossas bóas, arrip[ar]nos⁴ sempre a dereito. Fíctio a carta no mes de março. Q[ue] p[re]sentes³ foron Martjn Fernández, comendador; Pedro Muozino; Pedro Eanes⁵, clérigo d'Arlla; Pay Uasquez⁶, clérigo de Bolmente; Martjn Domjngez, clérigo / de Carba; Johán Diaz. Et Johán Eanes⁵, que la escriuio per mandado de Pedro Guaçáluez, notario.

¹ Este está tomado do documento nº 216

² Este má.

³ No ms. con tres sobrescritos:

⁴ Esta en

⁵ Gouernou de otros catálogos de l[ib]r.

⁶ Esta escrito má.

⁷ Esta escrito má.

12

(1259, Marzo)¹.

Gonzalo Miguez, a sua muller e os seus fillos vendendo o mosteiro de Montalegre e as herdades que teñen en Forzas e en Sacardelois.

A. C. Ourense, Fondo de Pergamiños Mönacas. nº 823-C. Este documento e os dous anteriores están escritos no mesmo pergamiño.

- In Dei nomine amen. Notum sit tan presentibus quam futuris quod ego, *Gonzalus Miguez*, cum mihi muller *Eluim Sánchez* et cum meis filijs, *Johane et Pedro et Martiño*, fízemos carta de uención a nós, don frrey *Johán*, abade de Monte de Riano, e alo conuento desse lugar de / quanta herdade
 5 nós (nós) auemos en Forzas, alos Carnallos et un Cima de Ulla, con todas
 súas pertencias, por precio nomêdo, / C et LXXX ssolidos, et deste precio
 nós sumos ben pagados, et quanta herdade nós auemos en Secar de Boys, u
 dizem Rogadoira, toda / uola uendemos por este precio desusu dito. Et se
 algún ome² uener que esta herdade queya demandar, pecte en copto / in uoz
 10 del rey C *mostauids*. Que presentes foron: Martjn Fernández, comendador;
 Pedro Muozino; Pedro Eanes³, clérigo d'Arlla; Pay Uasquez⁴, clérigo / de
 Bolmente; Johán Diaz, Martjn Domjngez de Carba. *Johán Eanes⁵*, que la
 escriuio per mandado de Pedro Guaçáluez, notario.

¹ A este está tomado do documento nº 216

² No ms. con tres sobrescritos:

³ Esta escrito má.

⁴ Esta escrito má.

13

1259, Marzo.

Teresa Rodríguez e os seus fillos vóluntalle ó mosteiro de Montederrama unha viña en Sisnoro e un souto sobre Mouca.

A. H. N., Clero, Carpeta 1484, doc. nº 10.

- In Dei nomine amen. Conoçuda cousa seia a quantos esta carta vieren que eu, Teresa¹ Rodríguez, con meus fillos *et con mias fillas*, / fiazemos carta de uençom a uos, don Frey Iohane, abade de Monte de Ramo, e alo conuento desse lugar d'ũa que a uemos en Sisnoro *et dun² souto* que auemos sobre Mouca, por precio nomêdo, LXV *ssolâs*, *et* desse precio nós sumos / ben pagados. *Et* se algún ome³ uener que esta herdade queyrá demandar, nós, per nós *et* per nossas bôas, asparamos sempre / uos elã. Efecta a carta no mes de março, Rregando rey don Alfonso en todos seus regnos, bispo en Ouren⁴ e don Iohã⁵ Díaz, tenendo Cudelas don Rodrigo Afonso, marino en todo
- (1) Galiza don Rodrigo Garcia. Que presentes foron: / don Martin Fernandez, comendador de San Lourenço; Domingo Pérez, seu ome⁶; Vasco Rodriguez do Bargo, Domingo Cañabô⁷, Pedro Pérez, / Pedro Eanes⁸ d'Aguiñ, Martin Dominguez de Canba, Iohã⁹ Eanes¹⁰, que la escriuio per mandado de Pedro Guaçálvez, notario, / en era de mill¹ et CC. et nonaginta et VII anos¹

Nen se fe feo
 Escríto de o cartorio en all
 Nomes san mto sobramto
 Fecho en o de Ouren⁴
 Fecho por o not¹⁰

14

1263, Abril, 10.

Pedro Garcia, a súa muller e o seu fillo renuncian ás demandas que lle facían ó mosteiro de Montederrama sobre unha herdade en Secardebois.

A. C. Ourense, Fondo de Pergamiños Monacais, nº 903.

- Conoçuda cousa seia a quantos esta carta (carta) vieren que eu, Pedro Garcia, con miã muller Marina / Perez, filla que soy de Pedro Diaz de Secar de Bois, *et* con nossa filla Iohã¹ Garcia, fiazemos carta de quíroçom / a uos, don Iohã², abade de Monte de Ramo, e alo conuento desse lugar d'ũa herdade que nós nós demandamos / lugar nomêdo a ssobrelo Rragidoyra, en Secar de Boys. *Et* que nunca uos seia demandada, mandamos / a Pedro Guaçálvez, notario, que uos faça ende esta carta. Et se algún ome³ uener que

- outra queyrn demandar. / peite en conto D ssaldos e a herdade dublada.
 Flecta a carta X dias andados d' abril, sub era de mil cr + CCC cr un ano'.
 10 Regrando rey don Alfonso en León et en Castela et en todos seus reynos,
 bispo en Ourense / don Johán, tendo Caldeas don Rodrigo Alfonso, en-
 deantado en Galiza don Andreu. Que presentes foron: Domingo Laáñez²,
 Johán Cortea, Vnasco Rodriguez, Domingo Diaz, Florenç da Cela d' Ailariz,
 Andreu James³ d' Aguiça, Pedro Guáñez² da Ria Novar; Johán Rodriguez, /
 15 pilleiro; Domingo Páez⁴, alfayate. Eu, Pedro Guancálvez, público notario de
 Caldeas, que presente foy e a mandey escriui a Johán / James³ et meu sinal
 hy fezo / SIGNO.

¹ Na ms. con tres centenas.

² Em escrito d'VE.

³ Em escrito d'VE.

⁴ Em escrito d'VE.

15

1264, Xuño, 15.

*Dominga Fernández e Mariña Pérez vendenlle a Xoán Pérez toda a herdade
 que teñen en Cimadevila, na freguesía de San Salvador de Lameiras.*

A. C. Ourense, Fondo de Pergamiños Monacais, nº 917.

- Comaguda cousa sega a quantos esta carta vireis que eu, Dominga Fern-
 andoz, [et]¹ eu, Mariña Pérez, vendemos a vós, João² Pérez, quanta her-
 dade nós auemos en Lameiras, / sub sino de San Salvador, logar dito³ Cima
 de Vila, e a vendemos a vós / a monte e a fonte; et recibimos de nós en prezo
 5 mendeado, XXXX⁴ V ssaldos, de quos / nós somos ben pagados: Et se algun
 omes⁵ vter que volla queira demandar, peite en / conto d' uoz del rey L.
morandiz e a vós a herdade dublada en tal logar ou / melior. Feyta a carta
 XV dias de xuño, era M^o C^o C^o L. Reynana rey / don Alfonso en León, en
 10 Castella; bispo en Ourense don Johán Diaz, tendo Caldeas / do[n]⁶ Roder-
 gu Alfonso, ende[an]tado⁷ del rey en Galliza don Andreu. Qui presentes
 foron: / Johanno de Lameiras, Domingo Rodriguez, Pedro Dominguez das
 Umas, Martín Pérez, Pedro / Moura; Martín Mcéndez, clérigo de Lameiras;
 Pedro Sanceij, Dingu Sanceij, / Eu, Pedro Guancálvez, notario público de Cal-
 dellas, que esta carta foy e meu / sinal hi⁸ foy / SIGNO.

¹ Ulla no ms.

² Ulla escrita con B.

³ Depois esta herdade d'Aldeia.

⁴ No ms. con d'XXV centenas.

⁵ Ulla no.

⁶ Ulla no.

⁷ D (esta escritura).

1264, Decembro, 10.

Don Pedro Méndez e a súa muller donde o mosteiro de Montederrama un casar en Seo do Monte, na freguesía de San Pedro de Seo do Monte e recívenlizada ano 3 moys de centos e 8 solidos.

A. C. Ourense, Fondo de Pergamiños Montecais, nº 926.

- Era M^o C^oC^o III anos¹, X días andados do mes de dezembro. Conocida cousa / sega a qzamos esta carta virem que eu, don Pedro Meéndez, ensembra cun mña frouer / dona² Eluira Rodríguez, damos e outorgamos para sempre³ ó m[aj]istris⁴ do Monte de Ramis / o noso casar que nós auzamos en
- 5 Saas do Monte, sub anno⁵ de San Pedro, a moste e a / fonte, et cun todos seus donexyros; conuenen a saber, ao mosteiro de Monte de Ramo, que⁶ diam cada ano a don Pedro Meéndez III moys de centos et VIII solidos, et darren/los estes III moys de lo Burgu atem a Poste de Nauéon⁷. Et se algún om⁸ da mja / parte vos quiser demandar este casar, vos seades sempre⁹
- 10 aparados per mjas bñas. / Rrey nraa rey don Affonso en León, en Cal[is]t[el]la¹⁰: hispu en Ourense don Johán Díaz, / ende[aj]utado¹¹ del rey en todo Galliza don Andru. Qui presentes foron: Suro Méndez / de Ual do Nero; Vansco Meéndez; Sanclín¹² Meéndez, clérigo; Garva Moreira; Garva de Roinda¹³; / Johán Fernáandez de Menes; Pedro Michel, clérigo de Nauéon¹⁴;
- 15 Johán Eanes¹⁵, clérigo de San Gungu; Andru Eanes¹⁶ d'Agijn. Eu, Pedro Guacáluez, notario ppúblico de Caldeas, / que esta carta fige et meu sinal hi¹⁷ fige (SIGNO).

¹ No ms, con duas sobreescribas
Está escrito con abreviatura de *per*.

² frouera.

³ Para o abreviatura de *per* se escribiu *per*.

⁴ Loz mñs.

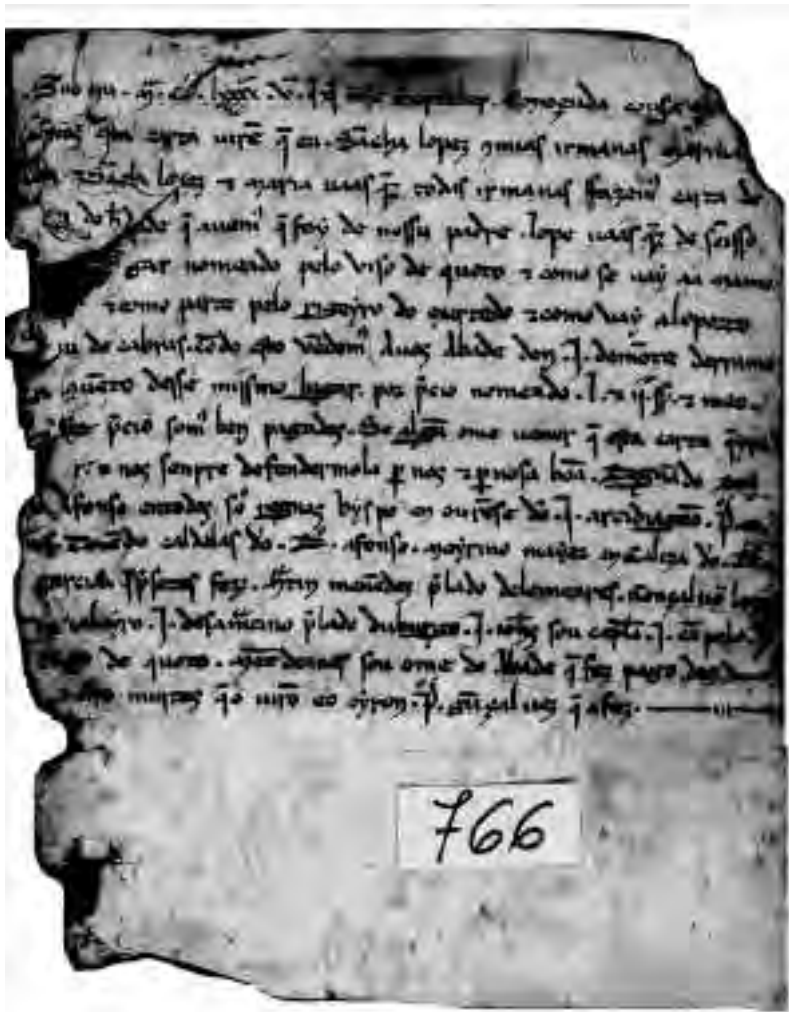
⁵ Está escrito *Cal[is]t[el]la*.

⁶ frouera.

⁷ Dize *en* e *de* con entreligado.

⁸ Está escrito *omñi*.

⁹ O verso sobreescribiu.

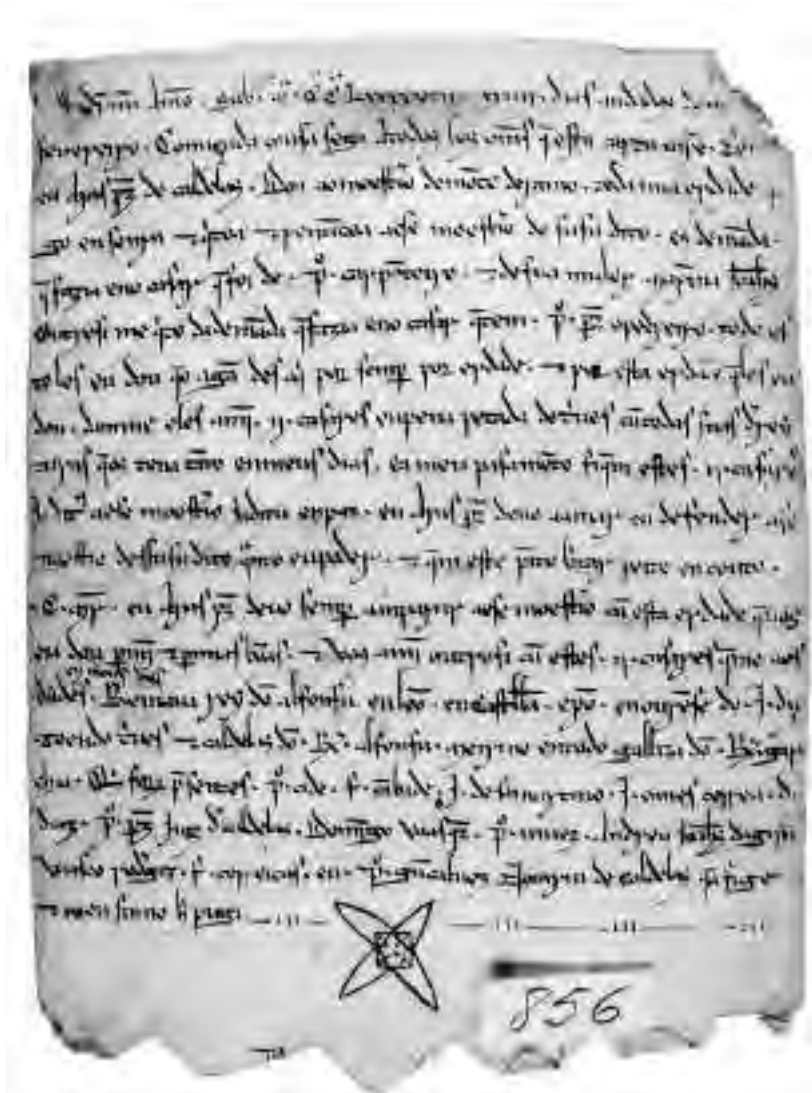

- Quidi in hinc y de ...
 de ...
 a ...
 p ...
 q ...
 r ...
 s ...
 t ...
 u ...
 v ...
 w ...
 x ...
 y ...
 z ...
 a ...
 b ...
 c ...
 d ...
 e ...
 f ...
 g ...
 h ...
 i ...
 k ...
 l ...
 m ...
 n ...
 o ...
 p ...
 q ...
 r ...
 s ...
 t ...
 u ...
 v ...
 w ...
 x ...
 y ...
 z ...

852

En el año de mil e quinientos e sesenta e tres años el día diez e tres del mes de mayo yo el dicho don Ramon Lorenzo de Guzman, natural de la villa de Madrid en España, y de legal edad, confieso y declaro que yo me casé con doña Juana de Guzman, natural de la villa de Madrid en España, y de legal edad, a los siete dias del mes de mayo del dicho año de mil e quinientos e sesenta e tres años, segun consta de un libranco del dicho don Ramon Lorenzo de Guzman, en forma de confesion y declaracion, el qual yo he visto y leído, y es de esta tenor: Yo el dicho don Ramon Lorenzo de Guzman, natural de la villa de Madrid en España, y de legal edad, confieso y declaro que yo me casé con doña Juana de Guzman, natural de la villa de Madrid en España, y de legal edad, a los siete dias del mes de mayo del dicho año de mil e quinientos e sesenta e tres años, segun consta de un libranco del dicho don Ramon Lorenzo de Guzman, en forma de confesion y declaracion, el qual yo he visto y leído, y es de esta tenor:

4076 - Gran Coloma (BBN 7-01)

In nomine domini. Conoscida vna san
 ctos ofa cetera in re q au tunc rodriqz arne fillos pncipes
 pncipum vna dicitur duos de pncipis iohes illade domo de pncipis
 vnanos ay pncipis de pncipis q auoni sobre pncipis per pncipis
 bono pncipis. Et scilicet vna nomen q ofa pncipis vna pncipis
 co da. pncipis acuta no ay q dicitur vna. Et scilicet vna pncipis
 te de f. duos. Tanto cildas de pncipis. Et scilicet vna pncipis
 de pncipis si comidat de pncipis. Et scilicet vna pncipis
 p. vna dicitur. Et scilicet vna pncipis. Et scilicet vna pncipis
 ay ay de vna pncipis. Et scilicet vna pncipis. Et scilicet vna pncipis

